

Puhutaanko suomea?

Ideoita suomen kielen elvytykseen

Leena Huss

Puhutaanko suomea?

Ideoita suomen kielen elvytykseen

Leena Huss

© Leena Huss / Hugo Valentin-centrum

Valokuvat, kansi ja taitto: Kai Kangassalo

ISBN 978-91-86531-01-0

NAMIS-SERIEN, 5. Uppsala: Hugo Valentin-centrum

Suomen kielen ja kulttuurin keskuksen raportteja, 10

Sisältö

Alkusanat ... 7

Miksi suomen kieltä elvyttämään? ... 9

Suomi yksi Ruotsin kansallisista vähemmistökielistä ... 9

Suomen kielen käyttöalueet Ruotsissa ... 10

Ruotsinsuomalaisilla on syytä huoleen... ... 11

...mutta myös toiveikkuuteen ... 11

Kenellä on vastuu suomen kielen elvyttämisestä? ... 12

Mitä juuri minä voin tehdä? ... 12

Meitä on monenlaisia ... 13

Aloita jo tänään! ... 14

Suomen kielen elvyttäminen käytännössä ... 16

Ruotsinsuomalaiset lapset ja perheet ... 16

Kun molemmat vanhemmat ovat suomenkielisiä ... 17

*Kun toinen vanhemmista on suomenkielinen,
toinen ruotsin- tai muunkielinen ... 17*

*Kun vanhemmat eivät ole suomenkielisiä mutta toivovat
lapsensa oppivan suomea ... 18*

Kielten sekoittaminen on tavallista ... 19

Eri kielten taito kehittyy eri tavoin ja eri tahdissa ... 19

Kun lapsi kieltäytyy puhumasta suomea ... 20

Opeta muille suomea ... 20

Kehota suomentaitoisia puhumaan lapsellesi suomea ... 21

*Lapsi voi saada suomen kielen tukea esikoulussa ja
äidinkielenopetusta koulussa ... 21*

Hanki tietoa äidinkielenopetuksesta ja kaksikielisestä opetuksesta ... 22

Muutakin on tarjolla ... 22

Ruotsinsuomalaiset nuoret ... 23

Nuoret mukaan päättämään ... 24

Järjestöjen jäsenkunnan nuorentaminen tärkeää ... 24

Ruotsinsuomalaiset seniorit ... 24

Ruotsinsuomalaiset järjestöt ... 25

Kaikki mukaan kielitaidosta riippumatta ... 25

Järjestöt jakamaan ajankohtaista perustietoa ... 25

Järjestöt mukaan vähemmistöpolitiikan tekoon ... 26

Ruotsinsuomalainen kulttuuri ... 26

Kulttuuria kummastakin maasta, kummallakin kielellä ... 26

Tutustu tarjolla olevaan kulttuuriin ... 27

Suomenkielistä kulttuuria kouluihin ja esikouluihin ... 27
Suomea ruotsinsuomalaisten kesken ... 28
Puhutaanko suomea? -pinssi ... 28
Juttutupaverkosto ... 28
Kielenoppaita esikouluihin ja juttutupiin ... 30
Vaihdetaanko kieliä? ... 31
Tietotekniikka antaa uusia mahdollisuuksia ... 31
Ruotsinsuomalaisia tietopankkeja ... 31
Ruotsinsuomalaisia esikuvia ... 32
Ruotsinsuomalaiset kulttuuristipendit lapsille ja nuorille ... 32
Vähemmistöyhteistyö on voimaa! 33
Kansainvälinen nuorten vähemmistöyhteistyö ... 33
Kansainvälisestä vähemmistöyhteistyöstä tiedotettava ... 33

Yhteiskunnalla on vastuunsa – mitä me voimme tehdä puolestamme? ... 34

Esikoulu ja koulu ... 34
Opettajat opetuksen perusta ... 35
Korkeakoulutason opetus ja tutkimus ... 35
Kansankorkeakoulut ja opintopiirit ... 36
Suomen kieli viestimissä ... 36
Ruotsin kirkon suomenkielinen toiminta ... 37
Kuntien suomenkieliset palvelut ... 37
Kielenhuolto ... 37
Tiedottaminen tärkeää ... 38
Omia kartoituksia tilastojen sijaan ... 39

Lopuksi: Miksi ihmiset vaihtavat kieltä? ... 39

Sulauttamispolitiikan perintö ... 39
Monet haluavat suomen kielen taitonsa takaisin ... 39
Suomi on Ruotsissa vanha kieli ... 40
”Kolmannen polven ilmiö” ... 40
Toimitaan yhdessä! ... 41

Dokumentit ... 42

Kirjallisuutta ... 42

Nettiosoitteita ... 43

Alkusanat

Puhutaanko suomea? Ideoita suomen kielen elvytykseen on neuvoa-antava käsikirja niille kaikille, jotka haluavat tukea suomen kielen käyttöä Ruotsissa: suomenkielisille, ruotsinkielisille ja muunkielisille, niin yksityisille kuin yhteisöille ja viranomaisillekin. Suomen kielen aseman ja sen taidon vahvistaminen on niin suuri tehtävä, että siinä tarvitaan kaikkia, niitäkin jotka eivät itse osaa suomea. Työtä ei saa jättää pelkästään järjestöaktivistien ja ns. asiantuntijoiden harteille, vaan kaikkien kynnelle kykenevien on tultava mukaan! Tämän käsikirjan tarkoituksena on esitellä eri tapoja, joilla suomen kielen taitoa ja asemaa voi Ruotsissa omalla toiminnallaan vahvistaa. Kirjassa on myös esimerkkejä tavoista, joilla muualla on elvytetty kieliä. Onkin löydettävä keinot, jotka sopivat juuri Ruotsissa asuville suomenkielisille ja suomen kielestä kiinnostuneille.

Idea elvytyksen käsikirjan laatimisesta syntyi Ruotsinsuomalaisessa kielilautakunnassa. Sitä varten perustettiin vuonna 2003 kielipoliittinen työryhmä, joka lähti viemään asiaa eteenpäin. Avustusta käsikirjan laatimiseen saatiin Pohjoismaiselta kielineuvostolta. Projekti lähti käyntiin seminaarista, johon kutsuttiin kielipolitiikan kanssa tekemisissä olevia kielenhuoltajia ja -tutkijoita. Useat heistä olivat aikaisemmin olleet laatimassa erilaisia kieliohjelmia ja -esityksiä, ja heidän tehtävänään oli antaa työryhmälle neuvoja ja ideoita tulevaa työtä varten. Ruotsinsuomalaisten valtuuskunta osallistui alusta alkaen kielipoliittisen työryhmän toimintaan ja tuki käsikirjahanketta. Kun alustava käsikirjoitus oli valmis, eri ruotsinsuomalaisryhmiä edustavat henkilöt auttoivat käsikirjoituksen muokkaamisessa, ehdottivat lisäyksiä ja antoivat uusia ideoita. Haluan kiittää heitä lämpimästi kaikesta tuesta. Aivan erityisen kiitoksen ansaitsee Raija Kangassalo, jonka panos kirjoitustyön loppuvaiheessa oli huomattavan tärkeä. Haluan myös kiittää Ruotsin valtion kulttuurirahastoa, joka myönsi varoja käsikirjan julkaisemiseen, sekä Mälardalenin korkeakoulun Suomen kielen ja kulttuurin keskusta ja Uppsalan yliopiston Hugo Valentin-keskusta, joiden yhteistyönä käsikirjalle löytyi sopiva julkaisukanava.

Käsikirjan aiheena on suomen kielen elvyttäminen. *Elvyttämisellä* (ruotsiksi *revitalisering*) tarkoitetaan, että kielen heikkeneminen yhteiskunnassa pysäytetään ja että kieltä pyritään vahvistamaan esimerkiksi lisäämällä sen käyttöalueita ja yksittäisten ihmisen mahdollisuuksia oppia kieltä.

Käsikirjassa käytetään käsitteitä *ruotsinsuomalainen* ja *ruotsinsuomi*. Henkilöön viittaava nimitys *ruotsinsuomalainen* tarkoittaa käsikirjassa Ruotsissa pysyvästi asuvaa suomalaislähtöistä henkilöä, ja *ruotsinsuomi* ruotsinsuomalaisten käyttämää suomen kieltä.

Toivon, että kirja innostaa ruotsinsuomalaisia ja muitakin Ruotsissa asuvia käyttämään itse suomen kieltä ja tukemaan sen käyttöä. Valtiopäivien vuonna 1999

vahvistaman vähemmistöpolitiikan keskeinen periaate on, että vähemmistökielet ja -kulttuurit ovat osa Ruotsin kansallista kulttuuriperintöä, ja niiden säilyminen ja kehittyminen on taattava yhteisin voimin.

Kieli ei säily, ellei sitä käytetä. Ruotsinsuomalaisten ja muiden Ruotsissa asuvien tehtävänä on pitää huolta siitä, että suomea myös käytetään äidinkielenä, toisena kielenä, vieraana kielenä, virallisena kielenä, koulun kielenä ja kodin kielenä – mahdollisimman paljon ja mahdollisimman monenlaisissa yhteyksissä. Vain sillä tavoin voidaan taata, että suomen kielen taito siirtyy polvelta toiselle vielä tulevaisuudessakin.

Uppsalassa 1. maaliskuuta 2010

Leena Huss

Miksi suomen kieltä elvyttämään?

Monen vähemmistökielen on todettu olevan maailmasta häviämässä, ja kehityksen ennustetaan jatkuvan, ellei kielten katoamista tietoisesti estetä. Siksi esimerkiksi Euroopan neuvosto on ryhtynyt toden teolla tukemaan Euroopan pieniä kieliä ja levittämään tietoa siitä, että ne ovat tärkeä osa yhteistä kulttuuriperintöämme. Myös Ruotsin ja koko Pohjolan kielipoliittinen tilanne on viime aikoina muuttunut melko lailla. Norja, Ruotsi, Suomi ja Tanska ovat vahvistaneet Euroopan neuvoston vähemmistösuojaa koskevan puitesopimuksen ja alueellisten kielten ja vähemmistökielten peruskirjan. Vuonna 2000 Ruotsissa alettiin tämän pohjalta toteuttaa kokonaan uutta vähemmistö- ja vähemmistökielipolitiikkaa. Vuonna 2006 Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitos (Institutet för språk och folkminnen) sai vastuun kaikkia Ruotsin eri kieliä koskevasta tietoisesta kielipolitiikasta. Tämän politiikan tarkoituksena on edistää kielten moninaisuutta ja antaa erityistä tukea viidelle kansalliselle vähemmistökielille, saamelle, suomalle ja meänkielille, jiddišille ja romanille.

Suomi yksi Ruotsin kansallisista vähemmistökielistä

Suomi on yksi Ruotsin kansallisista vähemmistökielistä, ja sitä tukee kaksi eri lakia. Toinen niistä on vuonna 2009 voimaan tullut kielilaki (SFS 2009:600 Språklag), joka koskee ruotsia, kansallisia vähemmistökieliä, viittomakieltä ja muita Ruotsissa käytettyjä äidinkieliä. Kielilain 14 §:n mukaan vähemmistöihin kuuluvilla on oikeus ”oppia, kehittää ja käyttää” omaa kieltään. Tämä oikeus koskee koko maata. Toinen laki on nimeltään vähemmistö- ja vähemmistökielilaki (SFS 2009:724 Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk), joka tuli voimaan vuoden 2010 alussa. Sen mukaisesti ns. suomen kielen hallintoalue käsittää 23 kuntaa Suur-Tukholman ja Mälardalenin alueella sekä Pohjois-Ruotsissa.¹ Näissä kunnissa suomen kieltä voi käyttää viranomaisissa ja kunnat ovat velvollisia tarjoamaan haluaville suomenkielistä päivähoitoa ja vanhustenhuoltoa. Hallintoalueen ulkopuolellakin yksityisillä ihmisillä on oikeus käyttää suomea viranomaisissa ja saada vanhustenhuoltoa suomen kielellä, jos kielitaitoista henkilökuntaa on tarjolla. Sen lisäksi suomenkielisillä on aina oikeus käyttää suomea kirjallisesti asioidessaan valtiopäivien asiameisten, oikeuskanslerin, vakuutuskassan, veroviraston ja syrjintäasiamiehen luona asioissa, joissa he ovat osapuolena tai osapuolen edustajana.

1 Botkyrka, Eskilstuna, Haaparanta (Haparanda), Hallstahammar, Haninge, Huddinge, Håbo, Jällivaara (Gällivare), Kiiruna (Kiruna), Köping, Matarenki (Övertorneå), Pajala, Sigtuna, Solna, Södertälje, Tierp, Tukholma (Stockholm), Upplands-Bro, Upplands Väsby, Uppsala, Älvkarleby, Österåker ja Östhammar. Tämän kirjoittamishetkellä suomenkielisen hallintoalueen jäsenyyttä ovat hakeneet mm. Västeråsin ja Boråsin kunnat, ja Surahammarin kunta on tehnyt asiasta päätöksen, jonka mukaan se tulee hakemaan jäsenyyttä.

Suomen kielen käyttöalueet Ruotsissa

Ruotsinsuomalaisten mahdollisuudet käyttää suomen kieltä vaihtelevat esimerkiksi asuinpaikan, ammattialan ja iän mukaan. Suomenkielisen hallintoalueen ulkopuolellakin on joissakin virastoissa ja laitoksissa mahdollista toimittaa asiansa suomeksi. Entisen Ruotsinsuomalaisen kielilautakunnan teettämän tutkimuksen mukaan osa valtion ja kuntien virastoista ylläpitää myös suomenkielisiä kotisivuja, joiden taso kylläkin vaihtelee melkoisesti. Useimmissa laitoksissa ja virastoissa on ennestäänkin suomenkielistä henkilökuntaa ja organisoimalla henkilökunnan sijoituksen oikealla tavalla suomenkielisiä palveluja voitaisiin lisätä huomattavasti.

Mahdollisuus osallistua suomen kielen tukeen ja opetukseen sekä kaksikieliseen opetukseen on luonnollisesti yksi ruotsinsuomalaisten lasten ja nuorten perusoikeuksista, ja tätä mahdollisuutta tulee parantaa. (Enemmän opetuksesta myöhemmin.)

Mahdollisuus käyttää suomenkielisiä terveystalvveluja vaikuttaa hyvin sattumanvaraiselta. Myös terveydenhoidon alalla on paljon suomenkielistä henkilökuntaa, ja uudelleen sijoittamalla työntekijöitä voitaisiin tilannetta parantaa huomattavasti. Hyviä esimerkkejä tästä on esimerkiksi vanhustenhuollosta.

Suomen kieltä työkielenään käyttää ruotsinsuomalaisista vain harva. Liike-elämän kansainvälistymisen ja pohjoismaisen yhdentymisen myötä kielitaidon, myös suomen kielen taidon meriittiarvo on työmarkkinoilla kuitenkin kasvanut, ja ruotsinsuomalaisetkin saattavat käyttää suomea työkielenään. Joillakin työpaikoilla saattaa muutoinkin olla paljon suomalaisia työntekijöitä, ja heidän tulisi voida halutessaan käyttää suomea keskinäisessä kanssakäymisessään, työkielenäkin.

Ruotsinsuomalaisten lasten ja nuorten mahdollisuudet käyttää suomea määräytyvät sen mukaan mitä kieltä koulussa opetetaan, mitä kieltä kotona käytetään ja mikä on kaveripiirissä ja harrastuksissa käytettävä kieli. Suurin osa käyttää päivittäisenä kielenään ainoastaan ruotsia. Aikuisten kielenkäyttö määräytyy paljolti sen mukaan, mikä on puolison, ystävien ja työtoverien käyttämä kieli. Onkin huolehdittava siitä, että lasten, nuorten ja aikuisten mahdollisuudet suomen kielen käyttöön entisestään parantuvat. Monelle ikääntyneelle myös omakielinen koti-apu, sairaanhoito ja omakieliset vanhustenpalvelut ovat hyvin tärkeitä.

Jotta ruotsinsuomalaisten suomen kielen taito säilyisi ja kehittyisi, eivät suomen käyttöalueet Ruotsissa saa missään tapauksessa kaventua, vaan niitä tulee pikemminkin yrittää laajentaa. Käsikirjan tarkoituksena onkin antaa vihjeitä siitä, kuinka itse kukin voi lisätä suomen kielen käyttöä.

Vähemmistön oman vastuun lisäksi on enemmistöyhteiskunnan tuki vähemmistöasioissa välttämätöntä. Yhteiskunnan on siis tunnettava vastuunsa ruotsinsuoma-

laistenkin asioista. Ruotsi on maailman rikkaimpia maita, sillä on tunnetusti ollut demokraattisen ja vähemmistöystävällisen maan maine, ja sen moraalinen velvollisuus on hoitaa omien vähemmistöjensä asiat hyvin. Onnistunut vähemmistöpolitiikka on eduksi koko yhteiskunnalle, niin enemmistölle kuin vähemmistöillekin.

Ruotsinsuomalaisilla on syytä huoleen...

Vuonna 2000 voimaan astunut kielipolitiikka ei ole toteutunut odotetulla tavalla. Euroopan neuvoston seurantakomitea ja Ruotsin valtiopäivien perustuslakivaliokunta ovatkin huomauttaneet, että vähemmistökielten asemassa ja niiden käytännön tilanteessa on vakavia epäkohtia, vaikka uusi politiikka on ollut voimassa jo kauan. Vaikka hallitus on parina viime vuonna saanut aikaan myönteisiä uudistuksia, vähemmistökielten taito Ruotsissa on useiden raporttien mukaan heikkenemässä, ja kielteisen kehityksen pysäyttämiseksi tilanteeseen tarvitaan huomattavia parannuksia.

Myös ruotsinsuomalaisilla on syytä huoleen. Monet tutkimukset osoittavat, että ruotsinsuomalaisten toisen ja kolmannen polven suomen kielen taito jää miltei olemattomaksi, jos kielen oppimiseen ja opettamiseen ei panosteta. Suomenkielisten määrä Ruotsissa laskee jyrkästi viimeistään parin vuosikymmenen kuluttua, jos mitään ei tehdä. Vanhat suomenkieliset vähemmistöt ovat sulautuneet nopeasti ruotsinkieliseen väestöön, ja myös nykyiset ruotsinsuomalaiset ovat hiljainen, hyvin sopeutuva vähemmistö, joka kielen vaihduttua ei luultavasti paljoakaan erotuista.

...mutta myös toiveikkuuteen

Vaikka monet ruotsinsuomalaiset ovat menettäneet suomen kielen taitonsa tai heidän kielitaitonsa on heikentynyt, on suomen kielen virallinen asema Ruotsissa viime aikoina selvästi parantunut. Suomen kielellä on virallisen vähemmistökielen status, sitä tukee kielilaki ja suomenkielisillä on parempi neuvotteluasema valtiovaltaan ja viranomaisiin nähden kuin ehkä koskaan ennen.

Monet ruotsinsuomalaiset ovatkin havahtuneet huomaamaan oman kiellensä merkityksen. Esimerkiksi ruotsinsuomalaiset järjestöt osallistuvat yhä innokkaammin kieli- ja vähemmistöpolitiikan tekoon, ruotsinsuomalaisia vapaakouluja on monista vastuksista huolimatta perustettu ja ylläpidetty usealla paikkakunnalla, ja monet vanhemmat käyvät yksityistä kamppailuaan omien esikouluryhmien ja äidinkielenopetuksen puolesta. Ruotsinsuomalaiset pyrkivät myös monin muin tavoin ajamaan suomen kielen asiaa.

Koska ruotsinsuomalaiset ovat suuri vähemmistö, sen tehtävänä on myös olla esimerkkinä muille vähemmistöille. Viime vuosikymmeninä ruotsinsuomalaiset ovatkin alkaneet osallistua myös kansainväliseen vähemmistöyhteistyöhön.

Vaikka suomenkielisiä on Ruotsissa muihin vähemmistöihin verrattuna paljon ja suomen kielen työssija, Suomi, on naapurissa, suomen kielen oppimiseen, opettamiseen ja käyttöön on kiinnitettävä huomiota. Suomen kieltä ei saa unohtaa.

Kenellä on vastuu suomen kielen elvyttämisestä?

Ihminen ei tule yleensä pohtineeksi oman kielensä merkitystä, ennen kuin kielen käyttäminen jollain tavoin vaikeutuu tai kyseenalaistuu. Moni on kokenut, miten hyvältä tuntuu saada käyttää omaa kieltään, kun on ollut pitkään maassa, jonka kieltä ei hallitse. Ruotsiin pysyvästi muuttaneelle suomalaiselle ruotsin kielen oppiminen on yleensä aluksi tärkein asia, kun suomen kielen taito on vielä hyvin tallella. Suomenkielinen identiteetti on silloin itsestään selvä. Myös Ruotsissa syntyneelle toisen, kolmannen tai neljännen polven ruotsinsuomalaiselle suomi voi olla identiteetin kannalta tärkeä kieli, vaikka se ei käytännössä olisi henkilön äidinkieli. Niin sanottua äidinkieltä ei tarvitse käyttää tai edes osata, jos vain itse pitää kieltä äidinkielenään tai tärkeänä osana identiteettiään.

”Kaikilla on oikeus kieleen: oikeus kehittää ja oppia ruotsin kieli, oikeus kehittää ja käyttää omaa äidinkieltään ja kansallista vähemmistökieltä ja oikeus oppia vieraita kieliä.”

(<http://www.sprakradet.se>)

Kielen on saatava tukea monelta taholta, jotta sen taito säilyisi ja kehittyisi ja jotta se siirtyisi myös jälkipolville. Enemmistöyhteiskunnan vastuu on suuri, mutta ratkaisevaa on kuitenkin kieliryhmään kuuluvien oman kielen arvostus ja huolenpito siitä, että kieltä käytetään. Lainsäädäntöön ja kansainvälisiin sopimuksiin vetoamalla ja käyttämällä hyväkseen demokraattisen yhteiskunnan mahdollisuuksia ruotsinsuomalaiset voivat jonkin verran vaikuttaa myös enemmistöön. Omiin kielervalintoihimme voimme vaikuttaa, jos tiedostamme oman kielen käytön merkityksen.

Mitä juuri minä voin tehdä?

Jokainen voi omalta osaltaan miettiä, miten tärkeä suomen kieli on hänelle itselleen ja hänen lähimmilleen. Onko suomenkielisillä viestimillä, kulttuurilla ja palveluilla merkitystä, vai onko tärkeintä, että saa puhua lastensa ja lastenlastensa kanssa suomea? Tuntuisiko elämä samalta, vaikka ei käyttäisi suomen kieltä?

Viimeaikaisten tutkimusten mukaan suomen kielen taito on suurelle osalle ruotsinsuomalaisia hyvin tärkeä asia. Suomen kielestä piittaamattomiakin on luultavasti paljon, ja innostusta voi toisaalta löytyä yllättäviltä tahoilta, esimerkiksi täysin

ruotsinkielisistä. Tulisikin hyväksyä, että kielenvalinta on hyvin henkilökohtainen asia, eivätkä kaikki halua olla mukana suomen kieltä vahvistamassa. Tärkeintä on, että kukaan ei luopuisi suomen kielen käytöstä sen tähden, että ei ole saanut tarpeeksi tietoa kielenvalinnan merkityksestä. Esimerkiksi kaksikielisen perheen suomenkielinen vanhempi voi käyttää ruotsia lapsensa kanssa, mutta päätös ei saisi johtua siitä, että hän luulee kaksikielisyyden vaikeuttavan lapsen ruotsin oppimista tai siitä, että muilla ihmisillä on ennakkoluuloja kaksikielisyyttä kohtaan. Tässä käsikirjassa on tietoa kielenkäytön merkityksestä, mutta kielenvalinnasta päättää kukin itse.

Meitä on monenlaisia

Ruotsinsuomalaiset ovat suuri ja heterogeeninen vähemmistö, mistä on sekä hyötyä että haittaa kielen elvytyksessä. Osa suomenkielisistä on mukana ruotsinsuomalaisessa järjestöelämässä ja käyttää suomea kodin lisäksi ainakin suomalaisyhdistyksissä. Suurin osa ruotsinsuomalaisista ei kuitenkaan osallistu suomenkielisten yhdistysten toimintaan, eivätkä he voi käyttää suomea kovinkaan paljon juuri muualla kuin perheessään ja muiden sukulaisten ja ystävien kanssa. Toisaalta melko monella ruotsinsuomalaisella on suomen kieltä taitamaton puoliso, eikä kotikieli silloin useinkaan ole suomi. Työssään vain pieni osa ruotsinsuomalaisista käyttää suomea. Aikuisväestön lisäksi on otettava huomioon sekä yksikielisten että monikielisten ruotsinsuomalaisten perheiden lapset ja nuoret, joilla myös on oikeus suomen kieleen.

On myös muistettava ne, joiden suomen kielen taito on rapistunut tai hävinnyt kokonaan mutta jotka haluaisivat parantaa kielitaitoaan tai opetella suomea uudestaan. Tällaisia henkilöitä lienee nykyään paljon, ja suomen parantunut status Ruotsissa on varmasti innostanut monia. Tärkeitä ovat myös monikielisten perheitten ruotsin- tai muunkieliset vanhemmat. He saattavat olla innokkaita suomalaisten esikoulujen, vapaakoulujen ja muun suomenkielisen toiminnan kannattajia.

Myös monet Ruotsissa asuvat suomenruotsalaiset ovat halukkaita säilyttämään suomen taitonsa. Suomenruotsalaisilla on kokemusta kaksikielisyydestä, ja jotkut heistä toivovat lastensakin oppivan suomea, onhan suomenruotsalaisuuteen perinteisesti kuulunut sekä ruotsin että suomen taito. Myös monille Ruotsissa asuville Suomen romaneille suomi on tärkeä kieli.

Elämänsä aikana ihminen saattaa alkaa ajatella eri tavalla kuin ennen, kiinnostua uusista asioista ja sellainenkin joka on aikaisemmin halunnut sanoutua irti suomalaisuudesta, haluaa ehkä uudelleen juurilleen. Tulisikin tarjota jokaiselle jonkinlainen kielen säilyttämisen ja oppimismahdollisuus, iästä, sukupuolesta ja ryhmästä riippumatta.

On tärkeää, että pohdimme ulkopuolisten usein esittämiä kysymyksiä: Tarvitsee-

ko Ruotsissa elvyttää suomen kieltä, jos suomenkielisiä on vielä paljon ja suomi on Suomen, naapurimaan, kansalliskieli? Halutaanko elvytyksellä pelastaa vain itse Ruotsissa käytettävä suomen kieli, vai onko kielitaidosta hyötyä kielen käyttäjille ja yhteiskunnalle? Eikö olisi viisaampaa opetella jotakin suurempaa, kansainvälistä kieltä, ei suomea?

Jokaisella vähemmistöön kuuluvalla on kuitenkin oikeus omaan kieleensä, eikä sen oppiminen enemmistökielen ohella estä vaan pikemminkin helpottaa vieraiden kielten oppimista.

”Meidän saamelaisten tärkein aarre on saamen kieli, gollegiella (‘kultakieli’). Se on meidän äidinkielemme. Itse en ole sitä koskaan oppinut, koska äiti ja isä pelkäsivät, että se haittaisi ruotsin oppimista. Yritän nyt aikuisena opetella saamea, vaikka se ei olekaan aivan helppoa.”

Saamelaisnuori Kiirunasta

Nykyään vähemmistökielten katsotaan yleisesti rikastuttavan sekä yksilöä että yhteiskuntaa – ne ovat henkistä pääomaa, jota tulee varjella. Kaksikielisydestä on monille ruotsinsuomalaisille myös taloudellista hyötyä, sillä kaksikielisyys on nykyään meriitti Ruotsin työmarkkinoilla ja muissakin Pohjoismaissa. Talouselämässä fuusioituminen ja työvoiman liikkuvuus edellyttävät entistä monipuolisempaa kielitaitoa, ja Pohjoismaissa suomen kielen arvostus on senkin tähden lisääntymässä. Vuonna 2000 Pohjois-Ruotsissa voimaan tullut suomea koskeva kielilaki on lisännyt siellä suomentaitoisten kysyntää työelämässä, ja odotettavissa on, että kysyntä kasvaa myös kunnissa, jotka kuuluvat vuonna 2010 voimaan tulleen lain piiriin.

Aloita jo tänään!

Se, että suomen kieltä Ruotsissa vielä osataan, on ruotsinsuomalaisille suuri etu. Monet kielensäilytysyritykset vaikeutuvat juuri sen tähden, että ne alkavat liian myöhään – ja nyt onkin aika ruotsinsuomalaisten toimia! Suhteellisen suuren ryhmän kieli voi vaihtua hyvinkin nopeasti, muutamassa vuosikymmenessä, ellei kieltä haluta säilyttää. Esimerkiksi miljoonan puhujan bretonin kieli Ranskassa oli vähällä hävitä yhden sukupolven aikana, kun kielen status laski ja vanhemmat lakkasivat puhumasta sitä lapsilleen. Nykyinen kielenelvytysliike on kuitenkin onnistunut vahvistamaan bretonin kieltä tuntuvasti.

Jos siis kieltä ei välitetä seuraavalle sukupolvelle, on uhkana että se häviää kokonaan. Myös liivin kieli, joka kuuluu itämerensuomalaisiin kieliin, oli muutama

vuosikymmen sitten häviämässä. Liivin käyttö saattoi neuvostoaikana olla jopa vaarallista, ja sen vuoksi nykyiset keski-ikäiset liiviläiset eivät lapsuudessaan oppineet sitä. Nyt kun olot Baltiassa ovat vapautuneet, liivin kieltä on alettu elvyttää, ja yhä useampi liiviläinen on opetellut sitä.

Toisaalta pelkästään kielen kirjallinen käyttö saattaa välillä hävitä, mutta sitten se voi alkaa uudestaan.

Etelä-Viron kieltä võrua käytettiin kirjakielenä 1800-luvulle saakka, jolloin sillä kirjoitettiin lähinnä uskonnollisia tekstejä. Pohjois-Viron kieli, joka nykyään tunnetaan virallisena viron eli eestin kielenä, kuitenkin syrjäytti võrun ja võrun kieli jäi kirjakielenä pois käytöstä. Puhekielenä võrua on kuitenkin käytetty Etelä-Virossa koko ajan. Nykyään võrun kirjakieltä elvytetään täyttä vauhtia. Võrun kieltä varten on perustettu oma instituutti, Võru instituut, on kirjoitettu võrun kielen oppikirjoja ja kielioppi, kieltä opetetaan kouluissa, võrun kielellä ilmestyy sanomalehti Uma leht, ja nimistöntutkimus ja karttojen võrunkielistäminen on menossa.

Ruotsinsuomalaisten etuna on myös, että tietoa kielensäilytystavoista on nykyään tarjolla runsaasti. Ruotsinsuomalaisten on sovellettava olemassa olevaa tietoa ja kokemusta omaan tilanteeseensa ja keksittävä lisäksi aivan omia ruotsinsuomalaisia tapoja kielitaidon kehittämiseksi.

Jokaisen tulisi miettiä, mitä itse kukin voisi tehdä omalta osaltaan. Tekojen ei tarvitse olla suuria ja mullistavia, vaan pienetkin asiat voivat olla tärkeitä. Seuraavassa luvussa on ehdotuksia, joista jotkut ehkä sopivat juuri sinulle, tämän käsikirjan lukijalle. Ehkä vihjeistä löytyy jotain, mitä voit tehdä yhdessä ystäväsi tai sukulaistesi kanssa, jokin tapa josta voit kertoa esikoulussa tai koulussa tai jota voit ehdottaa kuntasi kulttuuri- tai vapaa-ajanlautakunnalle, eläkeläisjärjestöille tai muille suomalaisyhteisöille. Tarkoituksena on saada käyntiin ruotsinsuomalainen kielenelvytysliike, joka alkaisi paikallistasolta, omasta keskuudestamme, omilla voimillamme ja ruotsinsuomalaisella sisulla!

Suomen kielen elvyttäminen käytännössä

Ruotsinsuomalaiset lapset ja perheet

Lasten suomen kielen taitoa voi tukea kodeissa, esikouluissa, kouluissa, ruotsinsuomalaisissa järjestöissä, kurssitoiminnassa ja muilla toimin. Ideoita voi toteuttaa melko pieninkin varoin, kunhan on halua ja kiinnostusta. Suomen taidon tukemisen on kuitenkin mieluiten alettava kodista.

On aika vaikea määritellä, mikä on ”ruotsinsuomalainen koti”. Onkin ehkä parempi puhua kodeista, joissa halutaan käyttää suomen kieltä ja kasvattaa lapset kaksikielisiksi. Molemmat vanhemmat saattavat olla suomenkielisiä, tai toisen äidinkieli on ruotsi tai jokin muu kieli. Perheessä saattaa olla suomenkielinen yksinhuoltaja, tai kodin kieleksi on voinut muuttua ruotsi mutta suomen kieli kiinnostaa silti. Koti saattaa myös sijaita alueella, jossa asuu paljon suomen- tai meänkielisiä.

Nykyään on saatavilla paljon tietoa kaksikielisyydestä ja oman alkuperäiskielen merkityksestä. On olemassa ruotsinsuomalaisille ja muille kansallisille vähemmistöille sekä maahanmuuttajille tarkoitettuja opaslehtisiä, kirjoja ja verkkosivustoja.

Lapsista voi tulla kaksikielisiä aikuisia
Suomen kielen ja kulttuurin keskus

Kaksi tai useampia kieliä? Neuvoja monikielisille perheille
modersmal.skolverket.se

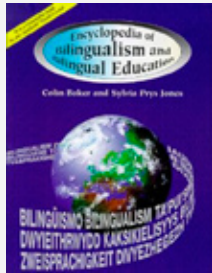
Vuorotellen äidinkielellä ja ruotsiksi
www.skolverket.se

Hyvinkin erityyppisille perheille on tarjolla informaatiota. Verkossa on useitakin kaksi- ja useampikielisille vanhemmille tarkoitettuja sähköpostilistoja, joiden kautta saa neuvoja ja yhteyksiä muihin vanhempiin. Tällaisia ovat esimerkiksi *babels-torn*, ja suomenkielisten oma *Ruotsinmammatt*. Englanninkielisessä paperilehdessä *Bilingual Family Newsletter* on mielenkiintoista luettavaa kaksikielisille perheille. *Sverigekontakt*-lehdessä on vuodesta 2000 lähtien ollut erityinen palsta, jossa käsitellään monikielisten perheitten tilannetta ja jonne lukijat voivat

lähettää omia kertomuksiaan. Kirjakaupoissa on myynnissä myös useita kirjoja, joissa annetaan neuvoja kaksikielisyyskasvatuksesta.

On tärkeää muistaa, että lapsen kielet tukevat toisiaan, että kaksikielisydestä tai monikielisydestä on hyötyä. Perheen ulkopuoliset saattavat olla toista mieltä; usein kuulee ihmeteltävän, miksi lapselle opetetaan suomea, ja vanhempia varoitellaan ”kaksikielisyysvaaroista”. Silloin on hyvä muistaa lapsen omat tarpeet ja pitää käsillä luotettavaa tietoa.

Walesilaiset kaksikielisyysasiantuntijat Colin Baker

ja Sylvia Prys Jones ovat kirjoittaneet kaksikielisyyttä käsittelevän kirjansa *Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education* (1998) alkuun moton ”Emme tee lapsista kaksikielisiä kielen tähden, teemme lapsista kaksikielisiä heidän itsensä tähden.”

Kaksikielisyys on arvokas lahja, jonka voi antaa lapsilleen, olipa vanhempien oma kielitausta millainen tahansa. Kaksikielisyyskasvatus onnistuu, vaikka kumpikaan vanhemmista ei hallitsisi suomen kieltä kunnolla – silloin vaaditaan vain hiukan enemmän mielikuvitusta. Seuraavassa muutamia vinkkejä erityyppisille perheille.

Kun molemmat vanhemmat ovat suomenkielisiä

Suomenkielisten vanhempien olisi käytettävä johdonmukaisesti suomea. Ruotsia lapsen on annettava oppia kodin ulkopuolella, esimerkiksi esikoulussa ja koulussa, televisiosta, ystäviltä. Kun kodin kielenä säilytetään suomi, siitä tulee lapsen ensikieli. Koska ruotsin kielellä on Ruotsissa korkea status ja sitä käytetään kaikkialla yhteiskunnassa, lapsi oppii sen kuitenkin. Vanhempien ei siis tarvitse kantaa huolta lapsen ruotsin kielen taidosta – suomen kielen taidosta kylläkin.

Monet tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, ettei riitä että vanhemmat puhuvat vähemmistökieltä lapsilleen. Enemmistökieli syrjäyttää vähemmistökielen helposti varsinkin siinä vaiheessa, kun koulu ja koulutoverit tulevat lapselle tärkeämmiksi kuin koti. Silloin on tärkeää, että suomen kieltä tuetaan myös esikoulussa ja koulussa.

Kun vanhemmilla on eri äidinkieli

Jos vanhemmilla on eri äidinkieli, esimerkiksi jos toinen on suomenkielinen ja toinen ruotsin- tai muunkielinen, on lapsen kannalta helpointa että vanhemmat

käyttävät hänen kanssaan johdonmukaisesti omaa äidinkieltään eivätkä jatkuvasti vaihda kieltä. Tätä kutsutaan *yksi henkilö–yksi kieli* -periaatteeksi. Koska äiti on useimmiten pienen lapsen kanssa ainakin aluksi enemmän kuin isä, lapsi oppii tavallisesti ensin enemmän äidin käyttämää kieltä. Jos vanhemmat osaavat toisensa kieltä, he voivat vahvistaa lastensa suomen kielen taitoa puhumalla suomea myös keskenään. Kodin ulkopuolella puhutaan luultavasti vähemmän suomea kuin ruotsia, ja kodissa on sen vuoksi panostettava erityisesti suomeen.

Suomea tulisi käyttää luontevasti kaikissa arkipäivän tilanteissa, myös ruotsinkielisten sukulaisten, tuttavien ja leikkiverien kuullen, kauppoissa asioitaessa ja muulloin; silloin suomen kielen käytöstä ei tule lapsen silmissä vähempiarvoista tai hävettävää. Vaikka puhuu suomea lapsensa kanssa, voi olla kohtelias ummikko-ruotsalaiselle ympäristölleen. Tuttaville voi selittää, miksi käyttää lapsensa kanssa suomea (esim. ”Haluan että lapsestani tulee kaksikielinen aikuinen, siitä on paljon iloa ja hyötyä”) ja kääntää välillä jokin lause ruotsinkielisille leikkiverieille (esim. ”Sanoin juuri Petterille, että täytyy pitää lapaset kädessä, kun on niin kylmä ilma!”). Myös muiden suomea osaavien pitäisi puhua suomea lapsesi kanssa. Suomenkieliset tuttavat ja varsinkin leikkiverit ovat kielen kannalta kullan arvoisia!

Puhu, laula ja leiki lapsesi kanssa mahdollisimman paljon. On myös tärkeää, että luet lapsellesi kirjoja. Se antaa tilaisuuden mukavaan yhdessäoloon ja samalla lapsi tottuu kirjoitettuun kieleen. Tutustu tarjolla oleviin suomenkielisiin lehtiin, cd-levyihin, dvd-filmeihin ja lapsille tarkoitettuihin tietokoneohjelmiin. Ruotsin radio ja tv lähettävät suomenkielistä lastenohjelmaa; seuraa niitä säännöllisesti lapsesi kanssa.

Kun vanhemmat eivät ole suomenkielisiä mutta toivovat lapsensa oppivan suomea

Vanhemmat voivat auttaa lastaan oppimaan suomea, vaikka eivät mielestään osaisi sitä tarpeeksi hyvin käyttääkseen sitä lapsensa kanssa. Tärkeintä on, että lapsi saa mahdollisuuden kuulla suomea toisilta ihmisiltä, mieluiten sukulaisilta tai hyviltä ystäviltä, joista siten tulee lapsen suomenkielisiä esikuvia. Vanhemmat voivat esimerkiksi sopia suomenkielisen sukulaisen kanssa, että hän käyttää aina suomea lapsen kanssa. Toinen hyvä tapa on hankkia lapselle heti aluksi suomenkielinen päivähoitaja. Silloin lapsi kuulee alusta lähtien säännöllisesti suomea ja alkaa pitää sen käyttöä luonnollisena. Suomenkieliset radio- ja tv-ohjelmat, cd- ja dvd-levyt sekä suomen kielen tuki esikoulussa ja äidinkielenopetus koulussa ovat tietysti tärkeitä myös näille lapsille. Jos esikoulussa on suomea taitavaa henkilökuntaa, voi pyytää heitä puhumaan sitä lapsen kanssa. Hyvin tehokas tapa kohottaa suomen kielen arvoa lapsen silmissä on, että osoittaa itsekin haluavansa oppia sitä. Vanhemmat voivat opetella suomen alkeita iltakurssilla, seuraamalla etäopetusta tai opiskelemalla itse kotona. Vähitellen voi alkaa harjoitella yhdessä lapsen kans-

sa suomen sanoja ja fraaseja, opetella loruja ja laulaa yhdessä. Kaikkein tärkeintä on antaa lapselle tunne, että suomen osaaminen on sekä hauskaa että hyödyllistä.

Kielten sekoittaminen on tavallista

Jos lapsi kuulee ympäristössään useampaa kuin yhtä kieltä, kielet saattavat jossakin vaiheessa mennä häneltä sekaisin. Pieni lapsi ei vielä ymmärrä, että vanhemmat puhuvat eri kieliä, eikä pysty erottamaan, mitkä sanat ja muodot kuuluvat mihinkin kieleen. Noin vuoden kuluttua siitä, kun lapsi on sanonut ensimmäiset sanansa, hän alkaa tajuta kielten eron, mutta senkin jälkeen kestää vielä jonkin aikaa ennen kuin kielet pysyvät selvästi erillään. Lapsi oppii yhdistämään tietyn kielen tiettyihin ihmisiin, tilanteisiin ja äänneisiin ja oppii vähitellen erottamaan kielet toisistaan. Tiedostamaton kielten sekoittaminen lakkaa yleensä kolmen, neljän vuoden iässä.

Lapsi saattaa kuitenkin osata ruotsia paremmin kuin suomea, ja on tavallista, että lapsi lainaa vahvemmassa kielestään ruotsista sanoja ja sanontoja heikompaan kieleensä suomeen. Jos lapsi sekoittaa kieliään tällä lailla, vanhemmat voivat auttaa häntä käyttämällä itse lapselta puuttuvaa suomen sanaa. Vanhempien kannattaa tarkkailla hieman omaa kielenkäyttöään ja välttää turhaa kielten sekoittamista lapsen kanssa puhuessaan. Sillä tavoin lapsi saa hyvän suomenkielisen esikuvan. Tietynlainen kielillä leikittely ja kahden kielen resurssien hyödyntäminen keskustelussa on toisaalta täysin normaalia kaksikielisessä ympäristössä, eikä lapsen omaa kielenkäyttöä sen tähden tule arvostella tai korjaila – se voi vain vähentää lapsen intoa käyttää suomea. On myös tutkimuksia, joiden mukaan lapsen kielen korjailu ei yleensä johda toivottuun tulokseen.

On myös aika tavallista, että monikieliset aikuisetkin käyttävät silloin tällöin puheessaan eri kieleen kuuluvia sanoja ja ilmauksia. Silloin ei ole enää kyseessä tahaton kielten sekoittaminen, vaan ilmiötä kutsutaan koodinvaihdoksi. Koodinvaihtoa käytetään kaksikielisten henkilöiden keskustelussa tyylikeinona, kun halutaan siteerata jonkun toisen puhetta, painottaa jotain seikkaa erityisesti, vitsailla tai leikitellä sanoilla tai kielillä. Kielillä leikittely on myös monen kaksikielisen lapsen mielipuuhaa.

Kielet kehittyvät eri tavoin ja eri tahdissa

Senkin jälkeen, kun lapsi on oppinut erottamaan kielensä toisistaan, eri kielten taito kehittyy usein eri tavoin ja eri tahdissa, riippuen siitä millä tavalla ja milloin kieliä käytetään. Kaksikieliset lapset oppivat aikaisiin, kumpaa kieltä tulee käyttää eri ihmisten kanssa ja eri paikoissa. Jotkut kokemukset ja toiminnot liittyvät ruotsin kieleen, toiset taas suomeen. Kaksikielinen, suomea ja ruotsia osaava lapsi osaa ehkä parhaiten laittaa ruokaa suomeksi ja pelata tietokonepelejä ruotsiksi tai vaikkapa englanniksi. Ei ole ollenkaan harvinaista, että lapsella on erilainen sana-

varasto eri kielissään. Monikieliset ihmiset kuitenkin kartuttavat kieltensä sanavarastoja sitä mukaa kuin olosuhteet muuttuvat ja tulee uusia tarpeita. Heidän kielensä siis kehittyvät koko elämän ajan, aivan samalla tavalla kuin yksikielisilläkin.

Kielten kehityksen nopeus riippuu myös siitä, kuinka paljon lapsi pääsee tekemisiin kieltensä kanssa. Jos toisenkielinen vanhempi on kotona lapsen kanssa koko päivän ja toisenkielinen vain aamuisin, iltaisin ja viikonloppuisin, on itsestään selvää, etteivät lapsen kielet kehity rinta rinnan. Ystävien ja koulun kieli voi tulla dominoivaksi lapsen kasvaessa. Silloin voi käyttää kaikkia edellä mainittuja apuvälineitä lapsen suomen kielen taidon vahvistamiseksi, esimerkiksi lapselle mieluisia kirjoja, lehtiä, radio- ja televisio-ohjelmia, cd-levyjä ja dvd-filmejä.

Kun lapsi kieltäytyy puhumasta suomea

Pieni lapsi saattaa joskus kieltäytyä puhumasta tai jopa kuuntelemasta vähemmistökieltä. Kyseessä voi olla samantapainen protesti kuin silloin, kun lapsi tavoittelee huomiota kieltäytymällä syömästä. Suomenkielisen vanhemman kannattaa silloin vain jatkaa suomen puhumista, riippumatta siitä kummalla kielellä lapsi vastaa. Lapsen suomen kielen taito vahvistuu, kun vanhempi puhuu hänelle edelleen suomea. Yritä järjestää lapsellesi mahdollisuuksia tavata muita suomenkielisiä lapsia. Älä anna periksi, mutta älä liioin suutu äläkä toru lasta siitä, ellei hän suostu puhumaan suomea, vaan yritä korostaa monikielisyyden hyviä puolia. Tärkeintä on tietysti, että lapsen ja vanhemman kommunikaatio sujuu.

Varttuneemmat lapset, erityisesti teini-ikäiset, saattavat lopettaa suomen puhumisen koulutoverien ja ympäristön negatiivisten asenteiden takia. Kiinnostus kieleen kuitenkin yleensä palaa myöhemmin, ja monet kielensä menettäneet yrittävätkin myöhemmin oppia sen uudelleen. Suomenkieliset lasten- ja nuortenleirit, matkat suomenkieliseen ympäristöön, suomenkielinen nuorisokulttuuri ym. voivat innostaa nuoria kehittämään taas suomen kielen taitoaan.

Opeta muille suomea

Vanhemmat voivat opettaa lastensa ystäville suomenkielisiä sanoja ja fraaseja; monista se on hauskaa ja mielenkiintoista. Suomi eroaa ruotsista niin paljon, että se on monien ulkopuolisten mielestä jännittävä ja eksoottinen kieli. On tavallista, että vaikka vanhemmat eivät saisi juurikaan tukea ympäristöltään kasvattaessaan lapsestaan kaksikielistä, lasta myöhemmin kehuaan ja ihaillaan juuri siksi, että hän on ruotsin lisäksi oppinut ”yhden maailman vaikeimmista kielistä”! Kaksikieliset yläaste- ja lukioikäiset kertovat usein myös, miten yksikieliset luokkatoverit hämmästelevät ja ihailevat heidän kielitaitoaan, kyselevät suomen kielestä ja haluavat itse opetella suomen sanoja. Tämä on hyvä pitää mielessä, jos joku lasten ollessa leikki-iässä ihmettelee perheenne kielivalintoja.

Kehota suomentaitoisia puhumaan lapsellesi suomea

Suomea taitavia sukulaisia, ystäviä ja naapureita voi pyytää puhumaan suomea lapsellenne, sillä ruotsin käyttöön tottuneet kaksikieliset henkilöt eivät aina itse huomaa puhuvansa teidänkin lapsellenne ruotsia. Varsinkin Pohjois-Ruotsissa on sulauttamispolitiikan perintönä syvään juurtunut tapa puhua lapsille vain ruotsia. Myös suomea taitavaa esikoulun henkilökuntaa voi pyytää puhumaan lapselle suomea, sillä henkilökunta ei aina tiedä, haluavatko vanhemmat sitä. Jos suomen käyttö ei esikoulussa ole itsestään selvää, on hyvä että vanhemmat keskustelevat asiasta esikoulun johdon kanssa.

Lapsi voi saada suomen kielen tukea tai äidinkielenopetusta

Suomenkielinen toiminta esikoulussa ja suomenkielinen opetus koulussa vahvistavat lapsen kaksikielisyyshitystä. Suomenkielisellä hallintoalueella lapsella on vähemmistö- ja vähemmistökielilain mukaan oikeus suomenkieliseen esikouluun.

Muissa esikouluissa lapsella on oikeus saada ns. äidinkielen tukea, ja kunnallisessa peruskoulussa ja joillakin paikkakunnilla myös lukiokoulussa järjestetään äidinkielenopetusta. Peruskoulussa tätä opetusta voi saada, vaikka kotona ei päivittäin käytettäisikään suomea ja vaikka kunnassa olisi vain yksi tätä opetusta haluava oppilas. Hänellä täytyy kuitenkin nykyisten sääntöjen mukaan olla jonkinlaiset suomen kielen perustaidot. Suomea voi opiskella myös vieraana kielenä joissakin lukiokouluissa. Ruotsinsuomalaisissa vapaakouluissa annetaan sekä suomen- että ruotsinkielistä opetusta, ja yleensä vapaakoulujen yhteydessä toimii myös ruotsinsuomalainen esikoulu.

Eskilstunan ruotsinsuomalaisen koulun, Erkki-koulun oppilaita välitunnilla

Vaikka lapsi saisi suomen kielen tukea esikoulussa ja koulussa äidinkielenopetusta, on muistettava, ettei pelkkä kouluopetus takaa lapsen suomen kielen taitoa. Kodin tuki on sen tähden kielenkehityksessä hyvin tärkeä.

Hanki tietoa äidinkielenopetuksesta ja kaksikielisestä opetuksesta

Ruotsissa esikoulun ja koulun tulee antaa vanhemmille tietoa mahdollisuudesta äidinkielen tukeen ja -opetukseen, mutta tiedotus asiasta saattaa olla sattumanvaraista eikä se aina saavuta ruotsinsuomalaisia perheitä. Viisainta onkin hankkia itse aktiivisesti tietoa ja levittää sitä. Tietoa pitää olla saatavilla siellä, missä ruotsinsuomalaiset kokoontuvat ja mistä muutenkin on saatavilla tietoa heitä koskevista asioista. Kokoontumispaikoissa, esim. juttutuvisissa (ks. sivu 28) on oltava tarjolla tietoa kaksikielisyyskasvatuksesta, kielen ja identiteetin välisistä yhteyksistä ja vähemmistökielistä.

Tema Modersmål
modersmal.skolverket.se/finska

Ruotsinsuomalaisista esikouluista ja vapaakouluista tulee luonnollisesti tiedottaa samalla tavalla. Nykyään melkein kaikki kaksikielinen toiminta on yksityistä, eikä Kouluvirasto levitä siitä paljoakaan tietoa vanhemmille. Toisaalta Kouluviraston verkkosivusto *Tema Modersmål* on erinomainen tiedonlähde, jolla on paljon vanhempia, opettajia ja oppilaita kiinnostavia asioita. Suomen kieltä varten *Tema Modersmålissa* on omat sivunsa ja lisäksi sivustolle on koottu yleistä eri äidinkieliä ja niiden opetusta koskevaa tietoa.

Koulutuksen merkitys nyky maailmassa on niin suuri, että koti ei selviä kielikoulutuksen antajana yksin. Jos koululaitos ei tue tarpeeksi vähemmistökieltä, on kielellinen sulautuminen vääjäämättä ennemmin tai myöhemmin edessä. Siksi lastensa suomen kielen taitoa vaalivien vanhempien tulee olla aktiivisia. Ruotsin hallitus on useaan otteeseen saanut kovaa kritiikkiä Euroopan neuvostolta siitä, että vähemmistöjen koulutusasiat on hoidettu huonosti ja että suomenkielisten on vaikea saada esimerkiksi omakielistä opetusta. Ruotsinsuomalaisilla on siis suuri kansainvälinen yhteisö tukenaan, ja meidän kannattaa ajaa kaksikielisten esikoulujen ja koulujen asiaa.

Muutakin on tarjolla

Joillakin paikkakunnilla suomenkielisille lapsille järjestetään kerhoja ja leirejä.

Ruotsinsuomalaisten keskusliitto, Suomi-seurat ja Ruotsin kirkko järjestävät lapsitoimintaa, esimerkiksi lastenleirejä, lauantaikerhoja ja -kouluja, äiti ja lapsi -piirejä, pyhäkouluja ja suomenkielisiä rippikouluja. Oman paikkakunnan suomenkielisestä toiminnasta kannattaa ottaa selvää, ja vanhemmat voivat ehdottaa järjestettäväksi myös uudenlaista toimintaa. Joku vanhemmista voi itse tarjoutua ottamaan suomenkielisiä lapsia päivähoitoon tai iltapäivähoitoon koulupäivän jälkeen.

Ruotsinsuomalaiset nuoret

Suomen kielen tulevaisuus Ruotsissa riippuu paljolti siitä, miten nykyiset ruotsinsuomalaiset nuoret ja heidän tulevat lapsensa suhtautuvat suomeen: haluavatko he pysyä suomenkielisinä vai vaihtuuko heidän kielekseen kokonaan ruotsi. Aivan vanhimpia ikäluokkia lukuun ottamatta ruotsinsuomalaisissa lienevät täysin yksikieliset suomenkieliset harvassa, ja nuorissa heitä tuskin on lainkaan. Ruotsinsuomalaisissa tuskin onkaan sellaisia, jotka toivoisivat lapsistaan pelkästään suomenkielisiä. Kaksi- ja monikielisyys on myös henkistä rikkautta, ja se lähentää kansoja ja kansanryhmiä toisiinsa.

Nuorten kuva ruotsalaisuudesta, suomalaisuudesta ja ruotsinsuomalaisuudesta on erilainen kuin heidän vanhempiensa tai isovanhempiensa. Nuorten omistakin käsityksissä on eroja, ja nuoret määrittelevät identiteettinsä usealla eri tavalla. On mielenkiintoista kuulla, miten esimerkiksi nuoret artistit puhuvat ruotsinsuomalaisuudestaan.

Timo Räisänen

Max Peezay alias Tom Piha

Nuoret mukaan päättämään

On tärkeää, että ruotsinsuomalaiset nuoret, sekä kaksikieliset että ruotsinkieliset, vähän suomea osaavat tai lapsena kielensä menettäneet, saavat tukea ruotsinsuomalaisilta verkostoilta. Nuorten edustajia täytyy saada kaikkialle, missä pohditaan kielikysymyksiä, suunnitellaan suomenkielistä toimintaa tai neuvotellaan valtiovallan ja muiden viranomaisten kanssa. Ruotsinsuomalaisten nuorten edustajia tulee kutsua esimerkiksi suomen kielen huoltotyöhön, vähemmistöyhteistyöhön ja hallituksen järjestämiin vähemmistötapaamisiin.

Ruotsinsuomalaisten nuorten liiton pääsihteeri Markus Lyyra ja Ruotsinsuomalaisten valtuuskunnan puheenjohtaja Markku Peura itsenäisyyspäivävastaanotolla presidentinlinnassa Helsingissä 2009. Kuva: RSN

www.rsn.nu

Nuoria tulee pyytää esittämään mielipiteitä kaikista suomen kieltä ja kulttuuria koskevista asioista, ja heidän on päästävä osallistumaan mahdollisimman korkealla tasolla kielen tukemiseen. Näin saadaan myös uskottavuutta ruotsinsuomalaisten pyrkimyksille. Nuorissa on ruotsinsuomalaisuuden tulevaisuus, ja on tärkeää osoittaa hallitukselle ja muille, että nuoret itse ovat asiasta kiinnostuneita, että he haluavat ja pystyvät toimimaan ruotsinsuomalaisuuden hyväksi, muiden ruotsinsuomalaisten rinnalla.

Järjestöjen jäsenkunnan nuorentaminen tärkeää

Kun nuoret kutsutaan työhön mukaan, saadaan takeet myös sille, että kielenelvytys jatkuu. Suomen kielen ja ruotsinsuomalaisuuden puolesta ovat perinteisesti työskennelleet melko harvat tulisielut, jotka vähitellen väsyvät ja joille kaivataan seuraajia. Myös monien suomalaisyhdistysten jäsenten keski-ikä on korkea, mutta nuorisjärjestöt voivat neuvoa ja tukea yhteisöjä, jotka haluavat nuorentaa jäsenkuntaansa.

Ruotsinsuomalaiset seniorit

Vanhemman polven ruotsinsuomalaiset, yhdistysten, järjestöjen ja kirkon aktiivit ovat avainasemassa suomen kielen aseman ja kielitaidon vahvistamisessa. Heillä on kulttuurista pääomaa, joka monilta muilta ruotsinsuomalaisilta on jo kadonnut, ja heitä tarvitaan suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin välittäjiksi. Eläkeläisyhdistyksissä ja -järjestöissä on takuulla kiinnostuneita, jotka voivat toimia kielenoppaina esimerkiksi esikouluissa. Joillain paikkakunnilla on sekä pienille

lapsille että aikuisille tarkoitettuja yhteisiä leirejä, joilla nuoret ja vanhat voidaan saattaa yhteen. Omalla paikkakunnalla voi järjestää myös kielipesä-tyyppistä ohjelmaa. (Tästä enemmän edempänä.)

Ruotsinsuomalaiset järjestöt

Ruotsissa on paljon suomenkielistä yhdistys- ja järjestötoimintaa. Ruotsinsuomalaisten valtuuskunta (Sverigefinländarnas delegation) on ruotsinsuomalaisen vähemmistöryhmän kielellisiä, kulttuurisia, yhteiskunnallisia ja sosiaalisia etuja valvova kattoelin (www.sverigefinne.nu), ja Ruotsinsuomalaisten Keskusliitto (Sverigefinska riksförbundet) on suurin yksittäinen etu- ja harrastusjärjestö (www.rskl.se), jolla on noin 130 paikallisosastoa. Näiden lisäksi on eri alojen järjestötoimintaa, kuten opettajien, toimittajien, kirjoittajien ja taiteilijoiden yhdistyksiä, lapsi-, nuoriso- ja eläkeläis- ja naistoimintaa, teatteriyhdistyksiä ja kirkon järjestämää toimintaa. Monella paikkakunnalla järjestetään useinkin suomalaistapah-tumia.

Kaikki mukaan kielitaidosta riippumatta

Kielen säilymisen kannalta on tärkeää, että suomalaisyhteisöissä mietitään, miten elvytystyöhön saataisiin uusia ryhmiä, joita ei ole tavoitettu perinteisin menetel-min. Mitä yhdistys voisi tarjota Ruotsissa kasvaneille henkilöille, jotka osaavat suomea jonkin verran ja jotka haluaisivat kehittää taitojaan mm. osallistumalla yhdistyksen toimintaan? Monet Ruotsissa kasvaneista saattavat pelätä, ettei hei-kosti suomea puhuva ole tervetullut jäseneksi. Voisiko esimerkiksi järjestää rek-rytointikampanjan, jolla nimenomaan houkuteltaisiin mukaan tällaisia henkilöitä? Toiminta yhdistyksessä voisi olla tehokas kielikylpy sellaisille, joita tavanomai-nen suomen kielen kurssi ei houkuttele.

On myös tärkeää, että nuorisojärjestöihin saadaan mukaan ruotsinkielistä koulua käyneitä ruotsinsuomalaisia nuoria, joiden suomen kielen taidossa on puutteita. Nuoria, jotka haluaisivat kehittää kielitaitoaan, on luultavasti paljon, mutta he ei-vät itse etsiydy suomenkielisiin toimintoihin tai eivät niitä löydä. Heihin suuntau-tuvat rekrytointikampanjat voivat olla tuloksekkaita, ja nuorisojärjestöjen jäsen-määrä ja toimintamahdollisuudet voivat heidän ansiostaan kasvaa melkoisesti.

Järjestöt jakamaan ajankohtaista perustietoa

Ruotsinsuomalaiset yhdistykset voivat tukea suomen kielen elvytystä hankkimal-la perustietoja ruotsinsuomalaisista, kieliasioista, vähemmistöpolitiikasta, kieli- ja vähemmistölaeista ja muista sen kaltaisista seikoista sekä pitämällä tietoja saa-tavilla eri tilaisuuksissa. Lisäksi yhdistykset voivat tiedottaa ruotsinsuomalaisista verkko-osoitteista, joista saa lisätietoja, ja tilata suomenkielisiä lehtiä.

Järjestöt mukana vähemmistöpolitiikan teossa

Jotkut yhdistykset ja järjestöt osallistuvat aktiivisesti vähemmistöpolitiikkaan ja kirjoittavat esimerkiksi lähetevastauksia kieltä ja kulttuuria koskevista selvityksistä, ottavat yhteyttä viranomaisiin kieli- ja muissa ruotsinsuomalaisasioissa ja pitävät yhteyttä vähemmistö- ja enemmistöviestimiin. Järjestöt edistävät erinomaisella tavalla ruotsinsuomalaisten yhteisiä asioita, ja mitä enemmän ne vähemmistötyötä tekevät, sitä paremman aseman suomen kieli saa Ruotsin yhteiskunnassa.

Ruotsinsuomalainen kulttuuri

Kulttuuritoiminta on kaikissa muodoissaan tärkeää – kieli ja identiteetti roikkuvat ilmassa ilman omaa kulttuuria. Monet ruotsinsuomalaiset arvostavat suomalaista kulttuuria. Osaltaan tämä vahvistaa suomen kielen asemaa Ruotsissa. Suurimmalle osalle nykyisistä ruotsinsuomalaisista Ruotsi on syntymä- ja kotimaa, Suomi taas vanhempien syntymämaa ja lähtömaa, mielenkiintoinen naapurimaa, jossa on hauska käydä mutta josta palataan kotiin Ruotsiin. Ruotsinsuomalaisten onkin koko ajan luotava myös omaa, Ruotsissa syntynyttä, uudelta pohjalta kumpuavaa, omaperäistä ruotsinsuomalaista kulttuuria. Vaikutteita tähän ruotsinsuomalaiseen kulttuuriin saattaa tulla usealtakin eri taholta.

Kulttuuria kummastakin maasta, kummallakin kielellä

Uuden Teatterin musiikki- ja tanssipitoinen Cowgirls-esitys oli jymymenestys. Näytelmää esitettiin sekä suomeksi että ruotsiksi.

www.uusiteatteri.se

Ruotsinsuomalaisilla on hyvin erilaiset kulttuuritarpeet. Osalle Suomesta muuttanutta ensimmäistä polvea on suomensuomalainen kulttuuri läheisintä. Suurin osa ruotsinsuomalaisista on kuitenkin täällä syntyneitä ja kasvaneita, ja heillä on osittain toisenlaiset kulttuuritarpeet. Toisaalta suomensuomalainen nykykulttuuri kiinnostaa monia Ruotsissa kasvaneita, ja heidän joukostaan on alkanut erottua myös ruotsinsuomalaisuuteen panostavia uusia kulttuurintekijöitä. On muistettava myös suomalais-ruotsalaiset perheet ja muut ruotsinsuomalaisuudesta innostuneet. Suomalaista ja ruotsinsuomalaista kulttuuria onkin oltava tarjolla kummallakin kielellä.

Darya ja Kuutamoo-orkestri

Tutustu tarjolla olevaan kulttuuriin

Mitä useammat käyttävät ruotsinsuomalaisia kulttuuripalveluja hyväkseen, sitä paremmin palvelut kehittyvät. Nykyään on tarjolla Ruotsissa syntynyttä, ruotsinsuomalaisten todellisuutta heijastavaa teatteria, kirjallisuutta, musiikkia ja kuvataidetta. Esimerkkeinä voi mainita Uuden Teatterin lapsille ja nuorille suunnatut produktiot, Anna Järvisen ja Laakso-yhtyeen saamat menestykset sekä vaikkapa Niklas Mularin kuvataiteen. Uuteen ruotsinsuomalaiseen kulttuuriin kannattaa tutustua, vaikka sitä ei ehkä ole yhtä helposti saatavilla kuin vastaavaa ruotsalaista.

Myös Ruotsinsuomalaisten Keskusliitto tarjoaa monipuolista, perinteikkäämpää kulttuuritoimintaa, kansantanssia, kansanmusiikkia ja vanhaa tanssimusiikkia, seniorifestivaaleja ja teatteritoimintaa. Ruotsinsuomalaisilla on erityisiä kulttuuriyhdistyksiä, ja muillakin yhdistyksillä on kirjapiirejä ja ne kutsuvat kirjailijoita vierailulle. Järjestetään yhteisiä teatterikäyntejä ja erityisiä kulttuurikampanjoita.

Valtio tukee vähemmistökulttuureja jonkin verran, ja ruotsinsuomalaisetkin voivat hakea erityisiä vähemmistöille suunnattuja kulttuuriapurahoja. Tärkeä ruotsinsuomalaisen kulttuurin tukija on myös Ruotsalais-suomalainen kulttuurirahasto.

Suomenkielistä kulttuuria kouluihin ja esikouluihin

On tärkeää, että ruotsinsuomalaiset koulut ja esikoulut pääsevät helposti osalliseksi suomenkielisestä kulttuurista, onpa se sitten peräisin Suomesta tai Ruotsista. Äidinkielen opettajille, kouluille ja esikouluille voisi järjestää oman tiedotuspalvelun esimerkiksi Ruotsinsuomalaisen arkiston nettisivulle. Kouluviraston Tema Modersmål -sivustoa ja Saamelaiskäräjien luomaa vähemmistönettisivua www.minoritet.se voi myös käyttää ruotsinsuomalaisia koskevan tiedon levitykseen.

Suomea ruotsinsuomalaisten kesken

Ruotsinsuomalaisten suomen kielen taitoa tulisi vahvistaa mm. edistämällä kaikin tavoin suomen kielen käyttöä ruotsinsuomalaisten kesken. Monet sujuvasti suomea puhuvat elävät täysin ruotsinkielisessä ympäristössä, ja toisaalta kielitaitoiaan parantavilla tai suomea vasta opettelevilla ei useinkaan ole harjoittelumahdollisuuksia. Mutta suomentaitoisia on Ruotsissa paljon, moni Ruotsissa asuva puhuu tai ainakin ymmärtää suomea. On tavallista, että keskustelu alkaa ruotsiksi ja vaikka toisen puheesta voisikin päätellä tämän osaavan suomea, ei ehkä uskalleta kääntää puhetta suomeksi. Miten kaikki, jotka haluaisivat puhua suomea tai toivoisivat toisten puhuvan lapselleen suomea, tunnistaisivat toisensa? Miten voisi viestittää, että meille voi mielihyvin puhua suomea?

Puhutaanko suomea? -pinssi

Kaulukseen kiinnitettävä pinssi voisi olla yksi ratkaisu. Siinä voisi lukea vaikka pa *Puhutaanko suomea?*, ja puhekumppani saattaa ymmärtää vihjeen. Älvdalin kieltä tukeva *Ulum dalska* ('*Puhutaan älvdalin kieltä*') -järjestö käyttää pinssejä sairaalassa, jotta varsinkin iäkkäät potilaat tietäisivät, kenen kanssa uskaltaa puhua omaa murretta. Suomenruotsalaisten *Päivää-Goddag* -kampanja perustui myös pinsseihin, jotka viestittivät, kuka halusi puhua ruotsia toisten kanssa. Pinssin käyttö voisi olla helppo ja halpa tapa tavoittaa toisia samoin asennoituvia, joita muuten ei helpolla löydä tuntemattomien joukosta.

Juttutupaverkosto

Ruotsinsuomalaisia asuu joka puolella Ruotsia. Monilla ruotsinsuomalaisilla ei arkielämässään ole mahdollisuutta puhua tai edes kuulla suomea, ja monet kokevat suomen taitojensa vähitellen ruostuvan tai miltei häviävän. Tarvitaan paikallisia pieniä suomen kielen keskuksia, ”juttutupia”, joihin kuka tahansa voi tulla harjoittelemaan suomea, puhumaan, lukemaan, katsomaan suomalaisia filmejä, tai vain kahville ja kuuntelemaan muiden puhetta. Juttutupiin pitäisi kerätä tietoa suomen kielestä, kaksikielisyydestä, suomalaisista esikouluista ja kouluista, kielilaeista ja vähemmistöpolitiikasta. Siellä voisi myös lukea suomenkielisiä lehtiä, katsoa ilmoituksia paikkakunnan suomenkielisestä kaupallisesta ja muusta toi-

minnasta, pitää epävirallisia pieniä suomen puhetunteja ja opintopiirejä, ja sinne voisi kerätä sopivaa suomen kielen opetusmateriaalia.

Tällaisia tukikeskuksia on monilla muilla vähemmistöillä, ja niistä on hyviä kokemuksia. Esimerkiksi paikallisista saamelaisista kieli- ja kulttuurikeskuksista on Norjassa ja Suomessa tullut suosittuja kohtauspaiikkoja. Suomalaiset juttutuvat voisivat varmasti toimia hyvin vaatimattomissakin puitteissa, esimerkiksi ruotsinsuomalaisten koulujen, Suomi-seurojen tai muiden järjestöjen yhteydessä. Seiniällä voisi olla ilmoituksia esimerkiksi ”kielenoppaiksi” haluavista, kielipalvelua tarjoavista eläkeläisistä tai muista halukkaista, sekä erilaisista kurseista. Paikkakunnalle muuttavat ruotsinsuomalaiset saisivat helposti tietoa käymällä paikallisessa juttutuvassa.

On selvää, että juttutupa-tyyppinen toiminta on paljolti vapaaehtoisten voimien varassa. Projektiluontoiseen pilottikokeiluun voi hakea rahoitusta, mutta lopullisena tavoitteena tulisi olla pysyvien juttutupien luominen. Kaikella mitä teemme pitää olla jatkuvuutta, koska kielen säilytys ei ole väliaikainen projekti vaan jatkuva prosessi, eikä kieli säily ilman pitkäjänteisyyttä.

Tromssan pikkutyöt suomenkielisessä ompelukerhossaan (Ruijan Kaiku)

Juttutuvat olisivat hyviä ruotsinsuomalaisten kohtauspaiikkoja, ja niihin voisivat tulla muutkin. Esimerkiksi opiskelijoista, eläkeläisistä tai äitiys- tai isyyslomalla olevista saattaisi olla hauskaa pitää juttutupaa auki pari iltapäivää tai iltaa vii-

kossa, keitellä kahvia, rupatella suomeksi ja esitellä suomenkielistä toimintaa. Joku voisi tarjoutua lukemaan suomeksi satuja lapsille tai antamaan suomen kielen alkeisopetusta. Juttutupaan voisi tulla kuka tahansa, kielitaidosta riippumatta. Juttutupa olisi suomenkielinen miljö, jonne tultaisiin nimenomaan puhumaan ja kuulemaan suomea.

Kielenoppaita esikouluihin ja juttutupiin

Suomi on tyypillinen vähemmistökieli sillä tavoin, että parhaiten kieltä osaavat vanhimmat ruotsinsuomalaiset, ja mitä nuoremista ikäpolvista on kyse, sitä huonommin kieli hallitaan. Vanhimmilla ruotsinsuomalaisilla on kieli ja kulttuuri vielä hyvin tallella: ikäihmiset osaavat suomalaisia lauluja ja loruja, tarinoita ja sanontoja. Jo senkin tähden on ruotsinsuomalaisia vanhan polven ihmisiä saatava mahdollisimman paljon elvytystyöhön. Monissa perheissä isovanhemmat ovat jo nyt ainoita lastenlastensa suomen kielen taidon vahvistajia, ja varmaankin jotkut isovanhemmat haluavat ja jaksavat tulla silloin tällöin juttelemaan lasten kanssa, käymään suomalaisessa esikoulussa, leikkiryhmässä tai lauantaikoulussa. Tällainen toiminta on molemmin puolin antoisaa: seniori saa tärkeän tehtävän ja uusia ystäviä, ja lapset pääsevät vanhemman polven ansiosta osallisiksi suomalaisesta kulttuurista. Kaikkien lasten isovanhemmat eivät asu lähellä, eikä kaikilla ikäihmisillä ole omia lapsenlapsia, ja näin vanha ja nuori polvi saavat kosketuksen toisiinsa.

Kielenopas-toiminnan idea on lähtöisin Uuden Seelannin maorien parista, joiden kehittämä *kohanga reo* -kielipesämalli² on innostanut lukuisia vähemmistöjä eri puolilla maailmaa. Kielipesiä alettiin kehittää jo 1970-luvulla kun huomattiin, että maorin kieli oli jäämässä vain vanhimman polven kieleksi. Kehitettiin esikoulumuoto, jossa isovanhemmat olivat osana henkilökuntaa, eräänlaisena siltana nuorimpiin. Isovanhemmat välittivät maorien kieli- ja kulttuuriperintöä pienimmille lapsille – lasten vanhemmat eivät siihen pystyneet, koska heidän sukupolvensa oli jo osittain tai kokonaan sulautunut enemmistöön.

Kieltä hyvin taitavat iäkkäät henkilöt voivat muullakin tavoin olla nuorempien kielenoppaina. Maorien ja Kalifornian intiaanien parissa on kehitelty erilaisia ohjelmia, joissa kieliharjoitusta kaipaava voi kääntyä aikuisten, ennen kaikkea iäkkäiden kielenpuhujien puoleen erityisen kielenopasväilyksen kautta. Oppija käy kielenoppaan luona säännöllisesti, auttaa opastaan erilaisissa arkiaskareissa ja saa samalla kuulla ja opetella luonnollisessa ympäristössä kieltä. Opas ja oppilas laittavat yhdessä ruokaa, tekevät käsitöitä, käyvät kävelyllä ja kaupassa tai tekevät muuta mitä opas toivoo. Tällä tavalla opas saa myös korvausta ”opetuksesta”. Moni suomea opetteleva haluaa oppia käyttämään kieltä jokapäiväisissä

2 Maorinkielinen sana *kohanga* merkitsee ’linnunpesää’ ja sana *reo* ’kieltä’. *Kohanga reo* on siis ’pieni pesä’, jossa kieli saa turvassa kehittyä.

tilanteissa, ja oppiminen sujuu monesti helpommin, kun keskustellaan meneillään olevista askareista. Kielenopas on ehkä yksinäinen ja hän saa oppaana ollessaan puolestaan seuraa ja apua.

Vaihdetaanko kieliä?

Kielenoppaan ei tietenkään tarvitse olla iäkäs, vaan kuka tahansa suomea taitava voi tarjoutua antamaan keskusteluharjoitusta sitä tarvitseville. Kaikilla ei ole mahdollisuutta tai aikaa käydä kursseilla tai opetella tietoverkon kautta suomea, ja houkuttelevampi vaihtoehto voisi olla mahdollisuus keskustella silloin tällöin suomeksi. Upsalan suomalainen seurakuntaryhmä on järjestänyt mahdollisuuden ”vaihtaa kieliä”: seurakuntalaiset tapaavat silloin tällöin kahvikupin ääressä ja puhuvat välillä suomea, välillä ruotsia. Suomenkielinen ruotsia opetteleva ja ruotsinkielinen suomea opetteleva voivat näin auttaa toisiaan.

Tietotekniikka antaa uusia mahdollisuuksia

Myös uutta tietotekniikkaa voi hyödyntää kielenelvytyksessä, ja tietotekniikka mahdollistaakin aivan uudenlaisen elvytystyön. Esimerkiksi ”kielten vaihtaminen” sujuu mainiosti Skype-tyyppisen ohjelman avulla. Puhelut ovat ilmaisia, ja keskustelijat voivat nähdä toisensa tietokoneeseen asennetun kameran välityksellä. Tämä on hyvä ratkaisu varsinkin, jos keskustelijat asuvat kaukana toisistaan ja jos omalla paikkakunnalla ei ole suomenkielistä toimintaa. Nykyään Ruotsissa kehitetään etäopetuksena tietokoneitse annettavaa äidinkielenopetusta. Myös ruotsinsuomalaiset koulut tai kerhot voivat lisätä toimintaansa kehittämällä etäopetusta ja järjestämällä tietokoneen välityksellä esimerkiksi yksittäisten kouluisten ja koululuokkien yhteistä toimintaa.

Ruotsinsuomalaisia tietopankkeja

Ruotsinsuomalaisille tärkeää tietoa on saatavilla monessakin muodossa. Esimerkiksi Sisuradion verkkosivuilla (www.sr.se/sisuradio/) on runsaasti ajankohtaista tietoa, lapsille myös oma verkkosivunsa nimeltä Roketti, ja ruotsinsuomalaisten lehtien lukeminen on hyödyllistä. On tärkeää kehittää myös muita verkkotietopankkeja, joissa on tietoa ruotsinsuomalaisista tapahtumista, juttutuvista, kursseista, yksityisistä suomenopettajista, suomenkielisistä palveluista, päivähoitajista, kouluista, vähemmistöpolitiikasta ja kaikesta muusta ruotsinsuomalaisia ja suomen kieltä koskevasta. Tällaiset verkkotietopankit ovat hyödyllisiä varsinkin niille, jotka eivät kuulu yhdistykseen tai seuraa ruotsinsuomalaisia viestimiä. Tietopankkeihin voivat halukkaat lähettää tietoja eri puolilta maata ja niihin voisi kerätä tietoja esimerkiksi suomen kielen taitoa vahvistavista hankkeista ja ideoista. Ruotsinsuomalaisuuteen profiloituneiden Facebook- ja Twitter-sivujen, blogien ja muun sosiaalisen median kautta tietoja voi myös levittää tehokkaasti.

Ruotsinsuomalaisten
arkisto
www.arkisto.nu

Ruotsinsuomalaisten
Keskusliitto
www.rskl.se

Ruotsinsuomalaisten
nuorten liitto
www.rsn.nu

Suomiareena
www.suomiareena.se

SuomiArt
www.suomiart.se

Uusi Teatteri
www.uusiteatteri.se

Ruotsinsuomalaisia esikuvia

Viittomakieliset ja jotkin saamelaisryhmät ovat saaneet hyviä kokemuksia nuorista ”kielen ja kulttuurin lähettiläistä”, jotka käyvät kouluissa, leireillä ja vapaa-ajankeskuksissa kertomassa kielen ja kulttuurin merkityksestä. He selittävät, miksi heidän mielestään on hauskaa ja tärkeää oppia oma kieli ja säilyttää juurensa. Kaksikieliset ruotsinsuomalaiset nuoret voisivat toimia samanlaisina esikuvina ruotsinsuomalaisille lapsille ja toisille nuorille. Nuorten järjestöjen kautta varmasti saadaan osa nuorista tämän tyyppiseen toimintaan.

Vähemmistökielellä esiintyvien taiteilijoiden esimerkki innostaa nuoria. Suomalainen viittomakielinen taiteilija Signmark on levittänyt rap-musiikin kautta tietoisuutta viittomakielen merkityksestä äidinkielenä, ja inarinsaamelainen rap-muusikko Amok on käyttänyt esiintymiskielenään uhanalaista inarinsaamea. Kumpikin artisti tunnetaan Suomen ulkopuolellakin ja he ovat hyviä kielellisinä esikuvina muille nuorille. Ruotsinsuomalaisia, suomen kielen taitoisia muusikkoja ja muita taiteilijoita on runsaasti, ja osa heistä saattaisi olla kiinnostunut esiintymään vaikkapa kouluissa tai leireillä.

Ruotsinsuomalaiset kulttuuristipendit lapsille ja nuorille

Stipendit voivat innostaa lapsia ja nuoria käyttämään suomen kieltä ja kehittämään ruotsinsuomalaista nuorisokulttuuria. Tällaiset stipendit voisivat olla esimerkiksi kirjoituskilpailujen ja ruotsinsuomalaisten nuorten lyhytfilmikilpailujen palkintoina. Myös muuta nuorisokulttuuria voidaan tukea stipendein.

Vähemmistöyhteistyö on voimaa!

Kaikille vähemmistöille on eduksi, että ne tukevat toisiaan ja vaihtavat kokemuksia toistensa kanssa, ja eri maiden vähemmistöjärjestöt ovatkin jo kauan tehneet kansainvälistä vähemmistöpoliittista yhteistyötä. Myös ruotsinsuomalaiset järjestöt ovat viimeisten vuosikymmenten aikana löytäneet paikkansa kansainvälisestä yhteistyöstä.

Ruotsinsuomalaisille läheisiä esikuvia ovat olleet suomenruotsalaiset, joilla on pitkä kokemus tehokkaasta vähemmistöpoliittisesta työstä oman kielen ja kulttuurin hyväksi. Ruotsinsuomalaisten on myös helppoa löytää yhtymäkohtia saamelaisien, meänkielisten ja romanien kielitilanteen kanssa. Kieli- ja muita vähemmistöasioita voidaan ajaa tehokkaammin ja valtiovallan kanssa neuvottelemisen helpottuu, jos vähemmistöt pystyvät esiintymään yhteisenä rintamana. Sekä kansainvälisestä että kansallisesta yhteistyöstä saa virikkeitä ja ideoita, ja yhteistyö rakentaa siltoja ryhmien välille. Yhteistyöstä myös viranomaiset näkevät, että vähemmistöryhmät eivät aja vain omaa asiaansa vaan tukevat toisiaan samoin periaattein kuin toivovat valtiovallan tukevan heitä.

Kansainvälinen nuorten vähemmistöyhteistyö

Myös vähemmistöjen nuorisojärjestöille yhteistyö on tärkeää. On mielenkiintoista tavata säännöllisesti ja vaihtaa kokemuksia. Ruotsinsuomalaisten järjestöjen tuleekin huolehtia siitä, että ruotsinsuomalaisia nuoria lähetetään kansainvälisiin nuorten tapaamisiin, leireille ja kokouksiin. Voi olla melkoinen elämys kun huomaa, että esimerkiksi Euroopassa on muitakin kielivähemmistöjä ja nuoria, joilla on samantapainen elämäntilanne ja jotka pohtivat samoja identiteettikysymyksiä kuin oman vähemmistön nuoret.

Kansainvälisestä vähemmistöyhteistyöstä tiedotettava

Euroopan vähemmistöjen kesken järjestetään nykyään paljon erilaisia tapaamisia, nuorten tapaamisten lisäksi on esimerkiksi kulttuuritapahtumia ja kursseja. Euroopan neuvosto ja Euroopan unioni järjestävät konferensseja ja muita kokouksia, joissa vaihdetaan kokemuksia vähemmistökielityöstä. On tärkeää, että ruotsinsuomalaiset järjestöt, viestimet ja tietopankit tiedottavat kansainvälisestä kieliä tukevasta toiminnasta kaikille kiinnostuneille.

Yhteiskunnalla on vastuunsa – mitä me voimme puolestamme tehdä?

Ruotsin hallitus on ratifioinut kansainvälisiä sopimuksia, jotka velvoittavat sen tukemaan vähemmistökieliä. Uuden, 1. tammikuuta 2010 voimaan astuneen vähemmistölain mukaan suomen kielen hallintoalueella suomenkielisillä on oikeus käyttää omaa kieltään viranomaisissa. Vähemmistöpolitiikka edellyttää kuitenkin myös, että suomea, kuten muitakin vähemmistökieliä, on tuettava ja sen säilyminen ja kehittyminen turvattava koko maassa. Suomen kielen tukeminen ei ole ainoastaan ruotsinsuomalaisten asia, vaan Ruotsin hallituksen, läänien, kuntien ja yksityisten ruotsalaistenkin asia, samalla tavoin kuin yleisten ihmisoikeuksien toteutuminen on osittain kaikkien vastuulla.

Esikoulu ja koulu

Omakielinen tai kaksikielinen esikoulu ja kouluopetus ovat välttämättömiä, jos lapsista halutaan korkeatasoisesti kaksikielisiä. Kodin tuki on kielikasvatuksessa tärkeä, mutta se ei yksin riitä takaamaan lapsen kaksikielisyyttä. Kaksikielisyyskasvatukseen tarvitaan ainakin kolme tahoja, esikoulu, koulu ja koti, joiden on kasvatustyössä tuettava toisiaan.

Eskilstunalaisen Erkki-koulun esitteen kansi

www.erk.se

Ruotsinsuomalaisten suuri ongelma on, että tarjolla on liian vähän suomenkielistä esikoulutoimintaa ja kouluopetusta. Joillakin paikkakunnilla on yksityisiä esikouluja ja ruotsinsuomalaisia vapaakouluja, mutta kunnalliset esikoulut ja koulut eivät juuri tue lasten kaksikielisyyttä. Jos lapsi saa vaikkapa tunnin viikossa äidinkielenopetusta, ei hänen kielitaitonsa paljonkaan paranna. Opetusryhmässä lapsen identiteetti saattaa kuitenkin vahvistua ja ryhmä voi kohottaa suomen kielen statusta lapsen maailmassa. Euroopan neuvoston seurantakomitea onkin kehottanut Ruotsin hallitusta parantamaan ruotsinsuomalaisten lasten mahdollisuutta saada suomenkielistä opetusta kunnallisessa peruskoulussa.

Enemmistön saattaa olla vaikea ymmärtää vähemmistön tarpeita, ja siksi vähemmistöillä tulee olla mahdollisuus omiin kouluihin, jotka eivät ole vaihtuvien kun-

nanpoliitikkojen ja asiaa tuntemattomien virkamiesten armoilla. Integraatiopoliitikka ja vähemmistökielten säilyttäminen eivät ole toistensa vastakohtia, mutta läheskään kaikki poliitikot ja kunnanvirkamiehet eivät pidä asiaa päivän selvänä.

Ruotsinsuomalaisten tulee eri tavoin vaikuttaa lastensa koulutilanteeseen. Suomen kielen opetus on todellakin ruotsinsuomalaisten kohtalonkysymys: Ruotsissa on vastaisuudessakin oltava suomenkielisiä, ja suomenkielisyyteen tarvitaan opetusta. Ruotsinsuomalaisten järjestöjen ja verkkosivujen tulee levittää ajantasaista tietoa esikouluista ja kouluista, joissa on suomenkielistä toimintaa.

Opettajat opetuksen perusta

Koulukysymykseen liittyy läheisesti opettajakoulutus, ja kaksikielistä opettajakoulutusta ei Ruotsissa tällä hetkellä ole. Tästä Euroopan neuvosto on kritisoinut Ruotsin hallitusta ja vaatinut asiaan parannuksia. Ruotsinsuomalaisilla on mahdollisuus saada koulutettuja opettajia Suomesta, mutta käytännöllisintä ja tehokainta on tietysti, jos opettajat saavat koulutuksensa Ruotsissa.

Kaikille Ruotsissa toimiville opettajille tulee antaa tietoja vähemmistöryhmistä, niiden kielistä ja oikeuksista. Opettajilla on puolestaan velvollisuus opettaa kaikille Ruotsin koululaisille vähemmistöistä ja niiden kulttuureista – se on tärkeä osa asennekasvatusta – mutta opettajakoulutuksessa ei läheskään kaikkialla puututa näihin kysymyksiin. Opettajakoulutus on tärkeä edellytys vähemmistökielten säilymiselle tässä maassa.

Korkeakoulutason opetus ja tutkimus

Myös suomen kielen akateemisen tason opetus ja tutkimus on tärkeää. Monet ruotsinsuomalaiset hankkivat suomen kielen taitonsa tai vahvistavat sitä käymällä korkeakoulutasoisia kursseja. On myös tärkeää, että tutkitaan ruotsinsuomalaisille keskeisiä aiheita: kielen säilymistä, kienvaihtoa ja kielen elvytystä, suomen kielen muuttumista Ruotsissa, kaksikielisyyttä ja muuta suoraan kieleen tai kulttuuriin liittyvää. Ruotsissa on jo nykyään sekä suomensuomeen ja suomen-suomalaiseen kulttuuriin että ruotsinsuomeen, ruotsinsuomalaisuuteen ja ruotsinsuomalaiseen kulttuuriin keskittyviä laitoksia tai osastoja, jotka profiileiltaan täydentävät toisiaan.

On myös tärkeää tehdä vertailevia kansainvälisiä ja kansallisia tutkimuksia vähemmistöjen tilanteesta ja kielen säilymisestä. Tutkimustuloksista ja muiden vähemmistöjen kokemuksista saa uusia ideoita, joita voi käyttää hyväksi kielen säilytys- ja elvytystyössä.

Korkeakoulutasolla suomen kielen ja ruotsinsuomalaisen kulttuurin asemaa voidaan edistää monin tavoin. Suomen kieli ei saa menettää jalansijaansa yliopistoissa ja korkeakouluissa vaan aseman on päinvastoin vahvistuttava. Varsinaisen

kielenopetuksen lisäksi tulisi Ruotsin yliopistoissa käynnistää suomenkielistä muiden alojen koulutusta.

Kansankorkeakoulut ja opintopiirit

Kansankorkeakouluissa ja erilaisissa opintopiireissä on ennestäänkin ollut suomen kielen opetusta. Suomea halutaan opiskella entistä enemmän, ja tarvitaan erityisiä tilaustyönä suunniteltuja kursseja ja uudenlaista oppimateriaalia. Monet, jotka osaavat puhua suomea, haluaisivat opetella myös kirjoittamaan. Onkin järjestettävä erityisiä kirjoittamisen alkeiskursseja. Toisaalta monet, jotka ovat opettelleet suomea lähinnä kirjallisesti, haluaisivat parantaa suullista kielitaitoaan, ja tällaiseen opetukseen tarvitaan keskustelukursseja. Kansankorkeakoulujen tulee kehittää myös muita opetustapoja, kuten leirimuotoisia muutamien viikkojen kielikylpyjä tai verkkokursseja, joihin voi osallistua asuinpaikasta riippumatta.

Kielensä menettäneet tarvitsevat voimakasta kielenelvytystä, ja heille tulisi tarjota omia kurssejaan. Saamelaiset ovat järjestäneet tällaisia kursseja, ja kursseilla on myös pohdittu, miksi kielitaito kurssilaisilta aikoinaan hävisi ja miksi nyt on aika hankkia se takaisin.

Kielen opetusta haluavien tulee kääntyä kansankorkeakoulujen tai opintoliittojen puoleen ja kysellä mahdollisuuksista. Uudenlaisia kursseja pystytään varmasti järjestämään, jos halukkaita löytyy tarpeeksi.

Suomen kieli viestimissä

Nykyisen vähemmistöpolitiikan mukaan viestimillä on velvollisuus huolehtia siitä, että vähemmistöt saavat osansa radion ja television ohjelmatarjonnasta. Ruotsinsuomalaisia ohjelmia seurataan tutkimusten mukaan ahkerasti, mutta on myös tärkeää, että ohjelmien tekijöille annetaan palautetta. Ruotsinsuomalaisten järjestöjen on myös reagoitava, jos suomenkielistä ohjelmatarjontaa vähennetään.

SR Sisuradio
www.sr.se/Sisuradio

SVT Uutiset
svt.se/uutiset

Ruotsin Suomalainen
www.ruotsinsuomalainen.com

Sheriffi
www.sheriffi.se

Liekki
www.liekki.se

Ruotsissa on yksi suomenkielinen viikoittain ilmestynvä sanomalehti, ja lisäksi ilmestyy eri alojen erityislehtiä ja järjestölehtiä. Jos ruotsinsuomalaiset haluavat tukea niitä, niitä on luettava ja tilattava ja niistä on välitettävä tietoa muillekin.

Kuntien suomenkieliset palvelut

Kuntien palveluksessa on paljon suomenkielistä henkilökuntaa, joka voisi tarjota palveluja suomeksikin. Näitä palveluja myös halutaan. Suomenkieliset palvelut saattavatkin lisääntyä vähitellen varsinkin kunnissa, jotka kuuluvat suomen kielen hallintoalueeseen. Se edellyttää kuitenkin, että palvelutasosta keskustellaan eri yhteyksissä ja että palvelua tarvitsevia autetaan saamaan äänensä kuuluville. Suomenkielistä vanhustenhoitoa on jo lisätty, ja monessa kunnassa vanhustenhoitoon ollaankin tyytyväisiä.

Ruotsin kirkon suomenkielinen toiminta

Ruotsin kirkolla on ollut jo kauan suomenkielistä toimintaa. Kirkollisten toimistusten, kuten vihkimisen, kastetilaisuuksien ja hautajaisten lisäksi joissakin seurakunnissa on esimerkiksi lasten ja nuorten toimintaa, rippikoulu- ja kesäleirejä ja musiikkikerhoja. Seurakunnasta voi tiedustella tarjolla olevasta toiminnasta ja ehdottaa uusia.

Kielenhuolto

Suomen kielellä on muihin Ruotsin vähemmistökieliin verrattuna se etu, että sitä varten on Ruotsissa jo kauan ollut kielenhuoltoelin. Ruotsinsuomalainen kielilautakunta perustettiin vuonna 1975 lähinnä varsinaista kielenhuoltoa, kuten Ruotsissa tarvittavan erityissanaston kehittämistä varten. Ajan myötä lautakunnan toiminta on monipuolistunut ja laajentunut varsinkin yhteiskunnallisen kielen suunnittelun ja kielipolitiikan suuntaan.

Vuodesta 2006 on ollut voimassa kokonaan uusi kielenhuolto-organisaatio. Tuolloin perustettiin uusi valtion viranomaisen Kielineuvosto (Språkrådet), joka toi-

mii Kielen ja kansanperinteen tutkimuslaitoksen (Institutet för språk och folkminnen, SOFI) alaisena. Siihen kuuluu mm. ruotsin, suomen, meänkielen, jiddišin, romanin ja viittomakielen huolto, mikä vahvistaa osaltaan Ruotsin kielten moninaisuutta tukevaa kansallista kielipolitiikkaa. Kielineuvoston suomen kielen huoltajat antavat neuvoja kielikysymyksissä, laativat eri alojen sanalistoja ja huoltavat suomen kieltä Ruotsissa.

Kielineuvoston suomenkielinen kotisivu
www.sprakradet.se/suomi

Kielenhuollon merkitystä voi tuskin yliarvioida. Jos haluaa suomen kielen taidon vahvistuvan ja suomen saavan uusia käyttöalueita Ruotsissa, on tärkeää pitää kieli toimivana ja kehittää edelleen sanastoa juuri Ruotsin yhteiskuntaa silmällä pitäen. On myös tärkeää, että opettajat, toimittajat, kääntäjät, muut kielen ammattilaiset ja kaikki muutkin ruotsinsuomalaiset saavat tarvittaessa neuvoja kielenhuoltajilta. Jotta kirjakielen yksiselitteisyys ja viestivyyks säilyisi, on varmistettava, ettei varsinkaan kirjoitettu ruotsinsuomi loittone liaksi suomensuomesta.

On myös tärkeää, että erilaisia ruotsinsuomalaisen puhekielen muotoja ei leimata kielteisesti. Suomen kielen taito säilyy Ruotsissa, jos suomea puhutaan ja opetellaan eri puolilla maata, erilaisissa oloissa, vaikka kaikki eivät puhuisikaan samalla tavalla kuin Suomessa. Suomea sujuvasti osaavien tulisi hyväksyä, että kaikki eivät hallitse suomea yhtä hyvin ja että Ruotsissa puhuttu suomen kieli ei kuulosta aivan samanlaiselta kuin suomensuomi.

Kieltä oppiva on otettava myönteisesti vastaan suomenkieliseen seuraan, ja häntä tulee kannustaa jatkamaan opintojaan. Jos suomen oppija kokee, että hänen kielitaitoaan arvostellaan tai sille jopa naureskellaan, hän saattaa ruveta käyttämään pelkästään ruotsia. Toisen henkilön kielitaitoa on kunnioitettava, sillä kieli on osa jokaisen identiteettiä. Halukkaille on tarjottava mahdollisuus oppia lisää suomea.

Tiedottaminen tärkeää

Tieto suomen kielen vahvistuneesta asemasta ei ole saavuttanut vielä kaikkia, vaan monet pitävät suomea edelleenkin vain yhtenä paristasadasta siirtolaiskielistä, jolla ei ole mitään erityisoikeuksia. Monen omakielisiä palveluja toivovan ongelmana on, että kunnissa ei tunneta vähemmistöpolitiikkaa, vaan halutaan

käyttää kaikki resurssit niiden kieliryhmien hyväksi, joiden tarpeet ovat suurimmat. Ruotsinsuomalaisia ei niihin ryhmiin lueta. Kielellisiä oikeuksia ei pidetä tärkeinä, jos asianomainen pystyy selviytymään ruotsin kielellä. Siksi on tärkeää, että ruotsinsuomalaisille jaetaan helposti levitettävää tietoa nykyisen kielipolitiikan sisällöstä – sellainen tieto voi olla tarpeen kun omakielisiä palveluja kysyvä joutuu argumentoimaan asiansa puolesta.

Omat kartoitukset tilastojen sijaan

Yksi käytännön vaikeus on, että Ruotsissa ei rekisteröidä äidinkieltä tai etnisiin ryhmiin kuulumista, ja näin ollen ei ole niitä koskevia tilastojakaan. Vaikka jollakin paikkakunnalla yritetään järjestää suomenkielisiä palveluja, niitä on vaikea suunnitella ja kehittää, koska ei tiedetä kuinka monille palveluja pitäisi tarjota. Vähemmistöpoliittisten toimien toteutumisen seurantakin on vaikeaa, kun ei tiedetä, kuinka monet mahdollisista halukkaista ovat päässeet parannuksista osalliseksi. Ei riitä, että tiedetään suomenkielisten esikouluosastojen määrä, jos ei ole tietoa siitä, kuinka paljon Ruotsissa on ruotsinsuomalaisia esikouluikäisiä lapsia.

On tärkeää vaatia kielitilastoja, jos vähemmistöt niitä toivovat. Mutta niin kauan kuin virallisia tilastoja ei ole, ruotsinsuomalaisten tulee löytää omia tapoja kartoittaa tilanne. Aluksi voidaan kartoittaa esimerkiksi suomenkielistä opetusta haluavien lasten määrä jollakin paikkakunnalla ja vähitellen koko maassa. Tietyin väliajoin toistuvilla verkkokyselyillä voisi ehkä osittain korvata viralliset tilastot.

Lopuksi: Miksi ihmiset vaihtavat kieltä?

Sulauttamispolitiikan perintö

Sulauttamispolitiikka on aikaisemmin johtanut siihen, että monet vähemmistöihin kuuluvat ovat vaihtaneet kieltä viimeistään kouluikässä. Aikaisemmin vanhemmille kerrottiin vähemmistökielen käytön vaikeuttavan ruotsin oppimista, ja heitä kehoitettiin vaihtamaan kieltä kotonakin. Kun ajat sitten muuttuivat ja vähemmistökieliä alettiin arvostaa, monien oli vaikeata sopeutua uuteen tilanteeseen. Omasa kielestähän oli aikaisemmin tehty hävettävä, kielteinen asia, ja oli suorastaan tuskallista kuulla, että entinen halveksittu kieli olikin nyt osa arvokasta perintöä, joka olisi pitänyt säilyttää. Onkin sellaisia vähemmistöihin kuuluvia, jotka vastustavat vähemmistökielten elvyttämistä tällaisista syistä.

Monet haluavat suomen kielen taitonsa takaisin

Toisaalta on paljon aikuisia, suomentaitonsa menettäneitä henkilöitä, joista kielen statuksen nousu Ruotsissa on tuntunut myönteiseltä, ja heidän vähemmistöidentiteettinsä on vahvistunut. Monet ovat alkaneet opetella suomea uudestaan ja

hankkineet suomen opetusta lapsilleen. Suomalaisuuden arvostus on kasvamassa ruotsalaistuneiden suomalaissukujen jälkeläisten keskuudessa esimerkiksi vanhojen suomalaismetsien alueella. Norjassa samanlainen nousu on tapahtunut jo aikaisemmin. Monia metsäsuomalaisten jälkeläisiä kiinnostaa esi-isien kulttuurin lisäksi myös näiden kieli.

Suomi on Ruotsissa vanha kieli

Ruotsinsuomalaiset ovat viimeisten parin vuosikymmenen aikana alkaneet yhä enemmän tiedostaa suomen kielen pitkän historian Ruotsissa. Suomea tiedetään ”aina” käytetyn siellä täällä Ruotsissa. Vaikka suomenkieliset ovat jollain alueella vaihtaneet kielensä ruotsiin, esimerkiksi suomalaismetsissä, suomea on käytetty muualla, ja onkin tapana sanoa, että tänne muuttaneet suomenkieliset ovat kaikkina aikoina löytäneet täältä muita suomenkielisiä. Suomella on siis vahva kotipaikkaoikeus Ruotsissa, kuten saamalla ja meänkielilläkin. Monet haluavatkin suomen kielen ja suomalaisen kulttuuriperinteen säilyvän luonnollisena osana Ruotsin yhteiskuntaa.

Osa ruotsinsuomalaisista on kuitenkin vielä virallisen assimilaatiopolitiikan lopettamisen jälkeenkin vaihtanut kieltä ja osaa nykyään vain ruotsia. Mikä saa yhä niin monet käyttämään vain ruotsia? Eikö kaikilla sitä paitsi olekin oikeus kielenvaihtoon, jos kieltä vaihdetaan omasta vapaasta tahdosta?

”Kolmannen polven ilmiö”

Tutkija Nancy Dorian on tarkastellut juuri tällaisia kysymyksiä. Hän toteaa, että ”vapaasta tahdosta” tapahtuvissa kielenvaihdossa ei useinkaan ole kysymys todellisesta valinnanvapaudesta. Vähemmistökieliin suhtaudutaan monin paikoin kielteisesti ja niiden käyttäjät pelkäävät, etteivät he ja heidän lapsensa menesty yhteiskunnassa, elleivät vaihda kieltä ja käytä lastensakin kanssa enemmistökieltä.

Toisaalta tiedetään, että kun kielenvaihtajien lapset tai lapsenlapset ovat lopulta päässeet turvattuun yhteiskunnalliseen asemaan, monet heistä alkavat kaivata menetettyä kieltään ja jopa moittivat vanhempiaan siitä, ettei heille annettu vähemmistökielen taitoa. Dorian toteaa tämän ”kolmannen polven ilmiön” olevan tavallinen koko maailmassa. Myös Ruotsissa on paljon sellaisia, jotka haluavat opetella vanhempiansa tai isovanhempiensa kielen aikuisiässä. Silloin oppiminen on huomattavasti vaikeampaa kuin lapsena, eikä sopivia opetusmuotoja aina ole helppo löytää. Tulisikin pitää huolta siitä, että aikuisille on tarjolla erilaisia mahdollisuuksia oppia suomen kieltä.

On tavallista, että oman kielen merkitys tajutaan liian myöhään, silloin kun kieli-taito on jo katoamassa tai kadonnut. Vähemmistöön kuuluvat katkeroituvat siitä,

että yhteiskunta on riistänyt heiltä kielen. On siis tärkeää, että ”kolmannen polven ilmiöstä” levitetään tietoa ja kieltä yritetään vahvistaa siinä vaiheessa, kun se on vielä elävänä käytössä. Se on suomen kielen osalta vielä mahdollista, koska sitä käytetään yhä melko runsaasti kaikissa ikäryhmissä.

Toimitaan yhdessä!

Suomen kielen esiin nostaminen vaatii ruotsinsuomalaisilta aktiivisuutta. Valtiopäivillä on kansanedustajia, jotka ajavat aktiivisesti vähemmistökielten asiaa, mutta paikallispoliitikoilta saattaa olla vaikeampi saada tukea. Meidän tuleekin kunkin osaltaan nostaa kieliasioita esille eri yhteyksissä, kuten esikoulussa, koulussa, työpaikoilla ja muissa yhteisöissä.

”Ajattelen, että olen etuoikeutetussa asemassa kun minulla on kaksi kieltä verrattuna niihin, joilla on vain yksi. Tärkeintä on se, että suomen kielestä on niin paljon iloa ja että se linkittää minut sukuun. Suomen kielestä on myös ollut hurjasti hyötyä elämäni aikana. Kaikissa työpaikoissani olen tarvinnut suomen kielen taitoa – joitakin töistäni en olisi voinut tehdä enkä edes saada ilman suomen taitoa. Elämäni olisi ollut köyhempää jos minulla ei olisi ollut suomen kieltä. Olisin varmasti pärjännyt silti – ilman suomen kieltä – mutta elämäni ei olisi ollut yhtä vivahteikasta ja hauskaa, siitä olisi puuttunut jotain.”

Ruotsinsuomalainen tukholmalaisnuori

Ruotsinsuomalaisissa on myös monia, jotka ovat turhautuneet kamppailtuaan vuosikausia viranomaisten kanssa esimerkiksi lastensa oikeudesta äidinkielenopetukseen. On ymmärrettävää, että samat ihmiset eivät jaksakaan loputtomiin uhrata aikaansa ja voimiaan suomen kielen hyväksi, vaan uusien on tultava apuun. Meitä ruotsinsuomalaisia on Ruotsissa niin paljon, että voimme todella saada aikaan jotain, jos toimimme yhdessä!

Dokumentit

Kielilaki (Språklag SFS 2009:600), www.riksdagen.se

Vähemmistö- ja vähemmistökielilaki (Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk SFS 2009:724), www.riksdagen.se

Kirjallisuutta

Arnberg, Lenore: Tavoitteena kaksikielisyys. Multilingual Matters, Clevedon (1989).

Arnberg, Lenore: Så blir barn tvåspråkiga: Vägledning och råd under förskoleåldern Wahlström & Widstrand (2004).

Baker, Colin: Barnets väg till tvåspråkighet: råd till föräldrar och lärare i förskola och grundskola (1996).

Börestam, Ulla & Huss, Leena: Språkliga Möten: Tvåspråkighet och kontaktlingvistik. Studentlitteratur (2001).

Harding, Edith & Riley, Philip: Den tvåspråkiga familjen: en handbok i tvåspråkighet (1993).

Huss, Leena: ”Sverigefinsk revitalisering - finns den?” I Hansson, Heidi, Kangassalo, Raija & Lindmark, Daniel (red.): När språk och kulturer möts, ss. 44-62. Umeå (2002).

Lainio, Jarmo: Lapsista voi tulla kaksikielisiä aikuisia. Neuvoja monikielisille perheille. Barn kan bli tvåspråkiga vuxna. Råd till flerspråkiga familjer. Mälardalens högskola (2007).

Skutnabb-Kangas, Tove. Tvåspråkighet. Lund: Liber Läromedel (1981).

Två språk eller flera? Råd till flerspråkiga familjer. Skolverket och Språkforskningsinstitutet i Rinkeby (2002).

Kaksi tai useampia kieliä? Neuvoja monikielisille perheille. Kouluvirasto ja Rinkebyn kielentutkimuslaitos (2002).

Växelvis på modersmål och svenska. Språk- och kunskapsutveckling för flerspråkiga barn och ungdomar. Skolverket (2006).

Vuorotellen äidinkielellä ja ruotsiksi. Kielitaidon ja tietojen kehitystä monikielisille lapsille ja nuorille. Skolverket (2006).

Nettiosoitteita

Tukholman lääninhallitus

www.ab.lst.se

Vähemmistöjen yhteinen kotisivu

www.minoritet.se

Kielineuvosto

www.sprakradet.se

Ruotsinsuomalaisten arkisto

www.arkisto.org

Ruotsinsuomalaisten Keskusliitto

www.rskl.se

Ruotsinsuomalaisten nuorten liitto

www.rsn.nu

Ruotsinsuomalaisten valtuuskunta

www.sverigefinne.nu

Euroopan neuvoston vähemmistösuojaa koskeva puiteyleissopimus

www.coe.int/minorities

Euroopan neuvoston alueellisten kielten tai vähemmistökielten peruskirja:

www.coe.int/minlang

Network to Promote Linguistic Diversity (NPLD)

www.npld.eu